

KULTÚRA

ROČNÍK XI. – č. 20

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

19. NOVEMBRA 2008

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 29 Sk • 0,93 €

Snímka: Scarlett Ďurná

Pán prezident Solyom!

Uplynulo dva a pol roka, odkedy som Vám adresoval otvorený list, v ktorom som kritizoval Váš zaujatý postoj voči Sústave vodných diel Gabčíkovo-Nagymaros ako aj Váš podiel na aktivitách vedúcich v minulosti (1989) k zastaveniu plnenia záväzkov MR vyplývajúcich z medzištátnej zmluvy, uzavretej medzi Česko-Slovenskom a Maďarskom v roku 1977. Tieto aktivity významným spôsobom poškodili nielen ekonomiku Slovenska (čo zrejme bolo Vaším cieľom), ale ešte viac ekonomiku Maďarskej republiky. Poškodené však boli aj záujmy všetkých štátov Európy, najmä podunajských štátov, ktoré majú eminentný záujem na zlepšení plavebných podmienok na Dunaji. Po plavebnom spojení Dunaja s Rýnom, sa totiž Dunaj stal súčasťou transeurópskej vodnej magistrály, ktorá by mohla významne prispieť k ekologizácii diaľkovej dopravy tovarov medzi západom a východom Európy - keby to Maďarská republika svojimi nezodpovednými rozhodnutiami nesabotovala!

Napriek závažnosti obsahu môjho listu z februára 2006 a nespornej ekonomickej závažnosti predmetu mojej kritiky ste na mnou uvedené argumenty vôbec nereagovali - čo zrejme znamená, že nemáte možnosť ich vyvrátiť! Po uverejnení môjho otvoreného listu, adresovaného Vám, som sa obrátil aj na Generálnu prokuratúru Maďarskej republiky GPMR) so žalobou na Vás a Vašich politických „spoločníkov“ - za škody, ktoré ste svojimi rozhodnutiami spôsobi-

Otvorený list

prezidentovi Maďarskej republiky

li maďarskému hospodárstvu - lebo škody spôsobené slovenskému hospodárstvu boli predmetom Rozsudku Medzinárodného súdneho dvora v Haagu. Napriek tomu, že ide o nemalé čiastky, dosahujúce miliardy EUR, GP MR reagovala „pštroším spôsobom“ - strčila hlavu do piesku,

MIROSLAV LIŠKA

aby obrovské škody a ich pôvodcov nevidela a odpovedala mi trojriadkovým listom, v ktorom oznámila, že v súvislosti na moje podanie nevidí dôvod na právne opatrenia týkajúce sa rozvoja hydroenergetických zdrojov v MR. Porušenie medzinárodného práva a poškodzovanie maďarskej ekonomiky zrejme nie sú trestnoprávnou záležitosťou, ktorou by sa mala (alebo skôr chcela) GP MR zaoberať - najmä, ak sa skutky stali v záujme „maďarstva“, čo zrejme podnikli aj Vaše aktivity ako popredného člena skupiny Dunakór a Vašich rovnako motivovaných spoločníkov.

Od uvedenia vodného diela Gabčíkovo do prevádzky uplynulo vyše 15 rokov. Mali ste

možnosť (väčšiu, ako iní občania MR) oboznámiť sa so skutočnosťou, že VDG nijako nepoškodilo okolitú prírodu - naopak - zabezpečilo ramenám Dunaja dostatok vody a pričiniť sa o oživenie aj turisticky intenzívne využívanej oblasti Szigetköz, čo by bez vodného diela nebolo možné. Napriek tomu, pán prezident Solyom, ste svoj postoj ku dokončeniu Sústavy VD G-N nezmenili! Ale, keď to záujmy „maďarstva“ vyžadovali, tvrdo ste na ostatnom summite V4 napadli výroky pána Slotu, ako poškodzujúce priateľské vzťahy MR a SR!

Nie som zastánca primitívnych výrokov o „strapatých paniach“ a „šašov na koni“, ale rozhodne nemožno kvalitatívne porovnávať účinok slovných výrokov jedného slovenského politika s bezprecedentnou hospodárskou agresiou celej Maďarskej republiky voči Sloven-sku, už pomaly 20-ročným neplnením dôležitej medzištátnej zmluvy, ktorá ratifikáciou parlamentmi a prezidentmi zmluvných strán nadobudla účinnosť medzinárodného zákona!

(Pokračovanie na 3. strane)

ASÍ o očakávate, že budem písať o provokačných pochodoch tzv. maďarských gárd a ich blokádach našich hraničných priechodov. Zaiste, je to vážna a navýsost aktuálna téma. Keby som sa chcel zapáčiť, možno by som mal búchať päťou po stole a rozdávať údery napravo i naľavo. Ale neurobím tak. Neurobím tak pre prostú príčinu: Nemám strach z nijakých frustrovaných panákov pochodujúcich ulicami v mene čohokoľvek, nech ich bude päťsto, či desaťtisíc, či si na rukávy našijú také alebo onaké provokačné znaky. Naopak, mädlím si ruky, nech len vykrikujú, čo majú na srdci. Nech sa vyhrážajú. Ešte by som ich poprosil: Drahí moji, len kričte, kričte ešte hlasnejšie. Ukážte svetu, čo ste

Dva deje

TEODOR KRIŽKA

zač. A najmä, ukážte svetu, čo je zač vaša vláda, lebo to ona vám umožnila vyjsť do ulíc a hajlovať smerom k veľvyslanectvu Slovenskej republiky, ktorú sa naši južní susedia nenaučili vnímať ako suverénneho partnera.

Šovinizmus skrytý v mentalite mnohých Maďarov bez ohľadu na farbu politického trička vypadne z každého z nich ako škatuľka cigariet z automatu, stačí doň vhodiť správnu mincu. Jedni ho vykrikujú, iní ešte mlčia. Dôkaz? No, márne napínam uši, aby som započul čo i len zmierlivé stanovisko bývalých členov tzv. Maďarskej občianskej strany, ktorú viedol László Nagy. Jej prívrženci sa tvárili ako moderní kozmopoliti sorosovského razenia, nacionalizmus (najmä slovenský) im veru nevoňal, až splynuli s SMK a veselo tolerujú nebezpečnú hru so zápalkami pološialeného Miklósa Duraya a Pála Csákyho.

Ako sa vraví, s jedlom rastie chuť. Keby som bol cynik, poradil by som, aby polícia nezasahovala tak urgentne proti maďarským narušiteľom poriadku na futbalových štadiónoch. Veď každému je jasné, že sa z Budapešti nechodí držať prsty do Dunajskej Stredy kvôli futbalu. Nechal by som teda maďarských provokatérov, nech sa dostatočne dôkazne prejavia. Po zásahu polície však iba môžem konštatovať, že urobila ďalší gól do slovenskej brány. No, táto horlivosť, ktorej sa na iných miestach nedočkáte, mi je tiež tak trochu podozrivá.

Kto si myslí, že kolotoč provokácií z maďarskej strany spustili nejaké výroky Jána Slotu, je ozaj politický naivista alebo ignorant. Spomínam si na návštevu Maďarskej republiky ešte spred pätnástich rokov. Podobné neprístopnosti vystrájali budapešťianski futbaloví fanúšikovia už vtedy, keď prechádzali pod oknami nášho veľvyslanectva, kopali do brány a vykrikovali, že tam dlho sídlit' nebude. No fanúšikovia iba hlasno kričali, čo si politická reprezentácia myslela.

(Pokračovanie na 2. strane)

www.kultura-fb.sk

Politika Washingtonu a Bruselu podľa vzoru starých Rimanov

Starí Rimania uplatňovali pri dobýjaní území politiku v duchu hesla: „Divide et impera.“ V praxi to znamenalo, že Rimania uzatvárali spojenecké zmluvy s okolitými národmi, aby ich mohli použiť v boji proti svojim nepriateľom. Po víťazstve však zabudli na dohody a zbavili sa bývalých spojencov. Napríklad kráľ Filip bol porazený pomocou Aitolského spolku, ktorý bol však neskôr Rimanmi porazený, pretože sa spojil so sýrskym kráľom Antiochom.

Aj dnes sa opakuje história, len s tým rozdielom, že na scéne vystupujú iné národy. USA a ich západným spojencom sa nepáči politika Ruska, ktoré sa po nástupe Vladimíra Putina rozhodlo ísť vlastnou cestou. Preto sa ho snažia oslabiť a zdiskreditovať tým, že poukazujú na jeho nedávnú agresiu v Gruzínsku. Týmto krokom chcú odvieť pozornosť svetovej verejnosti od svojich mocenských plánov, ktoré smerujú k ovládnutiu sveta.

Položme si však otázku: Ako sa prejavuje snaha USA o monopol vo svete vo vzťahu k našej republike? Keď sa opäť vrátíme do minulosti, vidíme, že Rimania ponechali dobytým gréckym mestám určitú slobodu, ba dokonca umožnili, aby v nich bola istá opozícia voči Rímu. Bolo však jasné, že prorímske strany boli vždy

silnejšie ako opozičné, a tak mestá mali slobodu len navonok. Tak sa Rimanom postupne podarilo ovládnuť grécke mestá a stať sa páni východného Stredomoria.

Kto pozorne sleduje našu politickú scénu od nežnej revolúcie, vidí tu zrejmu podobnosť medzi politikou Rimanov a USA. Aj Američania dovolili jestvovanie opozície voči jej domácim spojencom pod rúškom demokracie a slobody. Akonáhle sa táto opozícia dostala v roku 1992 k moci, začali podporovať svojich vazalov, ktorí sa neštítali očierňovať Slovenskú republiku v zahraničí demaršami. S podporou „nezávislých médií“ začali štvavú kampaň proti Mečiarovej vláde, poukazujúc na jej chyby, aby tak zakryli vlastnú túžbu po moci. Tak sa im podarilo v roku 1998 zvíťaziť vo voľbách. To, čo sa odohrávalo na Slovensku v rokoch 1998 - 2006 možno zjednodušene zhrnúť slovami - amerikanizácia slovenského národa. Len si spomeňme na súhlas Dzurindovej vlády s preletom lietadiel NATO cez naše územie, ktoré v roku 1999 bombardovali bývalý Juhosláviu, či na politické čistky bývalej vlády, alebo jej súhlas s vyslaním slovenských vojakov do Iraku v roku 2003. Či to nemožno nazvať zradou slovenského národa v prospech cudzích záujmov? Niet sa čo diviť, že slo-

venský národ volil v roku 2006 radšej ľavicovú stranu Smer, ktorá okrem iného deklarovala odklon zahraničnej politiky od USA a spoluprácu s Ruskom.

Aká je teda prognóza vývoja politickej situácie na Slovensku v ďalšom období? Dovolím si opäť sa vrátiť do minulosti, kedy Rimania vnucovali svoje podmienky porazeným národom. Tieto kruté podmienky ich slobodu obmedzovali a keď sa po určitom čase naučili poslušnosti, asimilovali ich (napr. takýto osud stihol niektoré keltské, iberské či italské kmene). Súčasná vláda sa usiluje klásť aký-taký odpor americkým požiadavkám, či je to jej nesúhlas s uznaním Kosova, alebo snaha o regulovanie cien. Či sa jej však podarí zachovať obmedzenú suverenitu Slovenskej republiky v rámci EÚ a NATO, je však veľmi otázne. Americký prezident George Bush sa totiž prednedávnom na adresu tých krajín, ktoré ešte doposiaľ neuznali nezávislosť Kosova, vyjadril: „S týmito krajinami budeme intenzívne pracovať.“ Ak si teda naša vláda chce zachovať svoju tvár, musí na jednej strane brániť slovenské záujmy, ale na druhej strane musí byť opatrná vo vyjadreniach smerom k Západu, ktorý si pozorne všima jej politiku a v záklusí pripravuje plány, ako pomôcť svojim odaným spojencom na Slovensku dostať sa späť k moci.

JÁN HODÚR

Dva deje

(Dokončenie z 1. strany)

Vtedajší maďarský prezident usadil svojho slovenského partnera počas rokovania pod pseudohistorickým obraz, na ktorom Svätopluk odetý v sedliackych šatách kolenačky odovzdáva Arpádovi v stredovekej (!) zbroji vládu nad Veľkou Moravou. Pri inej príležitosti, počas odovzdávania stredo európskej ceny sv. Vojtecha českému kardinálovi Tomáškovi in memoriam v Budapešti, laudácia nášho prezidenta vôbec netlmočili ani do maďarčiny, tobôž do ostatných jazykov. Upozornil ma na to pán kardinál Vlk, ktorý cenu prebral a maďarskému podrazu sa vyhol tým, že svoje poďakovanie predniesol po nemecky. Ak k tomu pridám, že sa recepcia konala pod freskami slovenských hradov, ktoré zdobia budapeštiansky parlament, a spomeniem, že kolónu slovenského prezidenta nechali mnoho minút krúžiť okolo Arpádovho jazdeckého súsošia, a že počas sv. omše v Ostrihomi zazneli všetky stredo európske jazyky okrem slovenčiny, mozaika dnešných udalostí nabudúda úplnú podobu.

Len potom mi je nepochopiteľné mlčanie ľudí, ktorí sa tak radi pasujú za morálne autority, prijímajú napr. vyznamenania nesúce meno grófa Esterházyho, ale nevyužijú morálne právo vnieť trochu pravdy do umelo a jednostranne rozduchaného napätia.

Ale začal som tým, že sa maďarským provokáciám nebudem venovať, lebo podráždené reakcie sú zámerom všetkých takých a podobných provokácií, a svoj sľub som predsa len porušil. Chcel som totiž viac písať o nádhernom dni na turzovskej Živčákovej, kde sa pred päťdesiatimi rokmi lesnému robotníkovi Lašutovi zjavila Panna Mária. Odvedty sa tento zvláštny vrch mení na druhé Lurdy. I ja som sa tam bol v tichu poďakovať a poprosiť o úctu k Slovu i k slovu, tento rok už druhý raz. A bol som naplnený radosťou, lebo tentoraz boli spolu so mnou aj začínajúci i skúsení autori víťazných literárnych prác, účastníci 4. ročníka literárnej súťaže Jurinova jeseň. Mal som pocit a nádej na tú hlbšiu a krajšiu alternatívu nasledujúcich mesiacov a rokov.

TEODOR KRÍŽKA

Kresba: Andrej Mišanek

Stanovisko Panslovanskej únie

k vyostrovaniu slovensko-maďarských vzťahov

Už dlhší čas sú slovensko-maďarské vzťahy napäté. Dôvodov je viac a nie všetky majú historické korene. V súčasnosti sú zreteľné najmä protislovenské aktivity v Maďarskej republike. V Maďarsku zaznamenávame útoky na majetok slovenských občanov a na štátne symboly Slovenskej republiky, organizujú sa pochody maďarských neofašistov spojené so slovnými urážkami Slovákov a Slovenska a zaznamenávame aj neokróchané ultimáta oficiálnej maďarskej strany voči slovenským orgánom v súvislosti s legálnym zásahom slovenskej polície proti maďarským neofašistickým chuligánom na slovenskom území. Zaznamenali sme aj snahu o pochod maďarských neofašistov v nyilasovských uniformách na území zvrchovaného Slovenska.

Nemožno pasívne trpieť stupňovanie požiadaviek maďarskej iredenty a protislovenský tlak spoza maďarských hraníc. To čo sa deje, možno spoľahlivo označiť za časť jednej a tej istej mozaiky, ktorá sa volá vytvorenie Veľkého Maďarska. História sa síce neopakuje, ale niektoré javy nápadne pripomínajú to, čo tu už bolo. Neustály tlak na vládu, zvyšovanie požiadaviek a predkladanie stále nových a nových nereálnych požiadaviek a podpora týchto snáh spoza hraníc - to tu skutočne už bolo. Koncom tridsiatich rokov sme už takémuto stavu, a to ako na hranici s hitlerovským Nemeckom, tak aj na hranici s horthyovským Maďarskom. Ukázalo sa však, že ustupovať iredente a jej zahraničnej podpore sa nevypláca.

Panslovanská únia oceňuje postoj oficiálnych slovenských orgánov v danej situácii. Domnievame sa však, že ochrana slovenských záujmov si vyžaduje aktívnejší postup rezortu zahraničných vecí. Slovenskí občania si musia byť istí, že ich majetok, ich životy a ich dôstojnosť sú pod ochranou Slovenskej republiky aj v zahraničí. Sme presvedčení, že ak by si slovenskí extrémisti dovolili voči Maďarom a voči Maďarskej republike čo i len zlomok toho, čo si dovoľujú maďarskí extrémisti, tak nielenže by o veci rokovali všetky najvyššie orgány Maďarskej republiky, ale do sporu by boli zatiahnuté aj všetky možné orgány Európskej únie. Nechceme prilievať olej do ohňa, pripomíname však historické skúsenosti s Mnichovskou dohodou a s Videnskou arbitrážou. Nedovoľme, aby aj dnešné Slovensko muselo zažiť niečo podobné.

MILAN JANIČINA
predseda PanSÚ

Otvorený list zodpovedným politikom Zastavte provokácie, štvanie a rozduchovanie nenávisti

Vážení zodpovední politici, maďarsko-slovenské vzťahy po otvorených provokáciách každému z vás dobre známych nezodpovedných extrémnych síl sa dostali na kritický bod. Eskalácia napätia medzi našimi národmi, resp. medzi väčšinovými národmi a národnostnými menšinami, slúži iba hŕstke štvavých politic-kých dobrodruhov, ktorým nič nie je drahé a sväté (aj keď konajú údajne v mene „svätých vecí národa“). Vieme, že drvivá väčšina občanov rázne odmieta snahu provokatérov a chce žiť v pokoji a chceli by sme veriť, že takýto prístup máte aj vy, zodpovední politici. Napriek tomu občas máme dojem, akoby vyostrovanie situácie medzi Maďarmi a Slovákami vyhovovalo aj niektorým politikom, ktorých rázne žiadame, aby vo svojich mocenských „hrách“ nezneužívali lacné karty s národnostnými tromfami a neďivali sa na nás, príslušníkov menšín, ako na figúrky na šachovnici.

Ťažké obdobie spoločenského vývoja zákonito vyvoláva hľadanie vinníkov a nepriateľov. Ak tomu zodpovední politici spolu s občanmi, ľuďmi dobrej vôle nezabránia, môže to dopadnúť tragicky. Domnelé alebo skutočné krivdy zo vzdialenejšej či bližšej minulosti nikoho neopravňujú urážať iné národy, vyhrážať sa (dokonca aj smrťou), provokovať a rozduchávať nenávisť. Takéto aktivity, ne-tolerantný prístup k menšinám a národnú (národnostnú) neznášanlivosť rázne odmietame a odsudzujeme - bez ohľadu na to, o ktorú stranu Dunaja a o ktorý národ ide. Z tohto hľadiska sme oprávnené citlivejšie ako príslušníci väčšinových národov, veď napokon najviac na to doplácajú práve menšiny, ktoré sa ťažko samy ubránia - či už ide o Slovákov v Maďarsku alebo ich protipól, Maďarov na Slovensku.

Patrične nepotrestané demonštrovanie sily zo strany extrémistov voči našej menšine svedčí nielen o ich slabosti, ale aj o legislatívnych problémoch. Nemyslíme tu „iba“ na niče-

nie tabuľ so slovenskými názvami obcí v Maďarsku (napo-sledy v Mlynkoch a Santove), ale najmä na také zastrašovanie príslušníkov slovenskej menšiny v Maďarsku, k akému došlo pred slovenským veľvyslanectvom 3. novembra 2008. Extrémisti nielenže páli slovenskú vlajku, ale zároveň vyslovene nám, Slovákom v Maďarsku, odkazovali; jednak, že slovenský národ ani neexistuje (dokonca vraj ani geneticky), jednak, že ak sa nebudeme dištancovať od slovenských policajtov a od údajného teroru na Slovensku, tak potom pocítime, čo to znamená, že prestanú byť voči nám tolerantní. Stalo sa to na verejnom priestranstve pred kordónom policajtov a transparentom „Tisíc Slovákov za jedného Maďara“. Ak v takýchto prípadoch príslušné orgány - aj bez osobitného podania podnetu na trestné stíhanie - nenájdu spôsob a dôvod na začatie vyšetrovania, tak potom sme nútení konštatovať, že aj s legislatívou zameranou na právnu ochranu menšín musia byť u nás závažné problémy. Oproti tomu je skutočne iba maličkosť, že v prípadoch poškodzovania slovenských tabuľ aj v tom lepšom prípade páchatelia môžu byť stíhaní iba vo veci poškodzovania majetku. Na vás, zodpovedných politikov, ktorých sme volili aj my, sa preto obraciamy so žiadosťou, aby ste neodkladne podnikli potrebné kroky na legislatívne zabezpečenie ochrany menšín, v zmysle Ústavy MR štáto-tvorných činiteľov v Maďarsku.

Slováci na dnešnom území Maďarska žijú minimálne tristo rokov. Po tureckej nadvláde zúrodnilo spustošenú zem a za uplynulých stáročia vytvorili nepopiera-teľné materiálne i duchovné hodnoty, ktorými obohatili krajinu. Slováci v Maďarsku ako lojálni občania Maďarskej republiky sú zároveň súčasťou slovenského národa a sú hrdí na svoju bohatú históriu, kultúru a na všetko to, čo Slováci a Slovensko dosiahli. Už aj preto je pre nás poburujúce a nepochopiteľné, ako je

možné na demonštráciách beztrestne hrubo urážať slovenský národ, ako sa polí-cia len prizera na pálenie slovenskej zástavy. Zodpovedné orgány, predstavitel'ov vlády, parlamentu a ďalších aktérov politického diania vyzývame, aby rozhodným a jednoznačným spôsobom zastavili všetky podobné akcie. Ide vyslovene o provokácie, ktoré - ak sa proti nim ostro nezasiahne - ľahko môžu prerásť do veľmi nebezpečných akcií s nepredvídateľným dopadom. Provokatérom už očividne ne-je iba o vlastné zviditeľňovanie sa, ale predovšetkým o to, aby využili všetky možné prostriedky na vyvolávanie a prehlbovanie konfliktov medzi našimi krajinami, národmi a národnosťami.

Vážení zodpovední politici, zabráňte tomu, zastavte provokácie, štvanie a rozduchovanie nenávisti! Sme presvedčení, že absolútna väčšina Slovákov a Maďarov na oboch stranách Dunaja chce v prvom rade bez zbytočného napätia, bez umelého vyvolávania národ(nost)ných vášní žiť nie iba vedľa seba, ale spolu. Spoločnou zodpovednosťou všetkých zainteresovaných je v záujme uspokojivého riešenia prípadných konfliktných otázok nájsť riešenie pokojnou cestou, citlivým prešetrením okolností, pomocou rozumných kompromisov a hľadaním toho, čo nás spája. Po historickom spoľutí sme odkázaní na spoluprácu a spoluprácu aj v súčasnosti a budúcnosti. Chránme sa teda spolu pred nebezpečnými prejavmi extrémistov, krajných nacionalistov a šovinistov, rozsievajúcich nenávisť. Nám, Slovákom v Maďarsku, pritom ide nielen o neraz veľmi ťažký boj za zachovanie si svojej identity, ale aj o priateľské spolunážívanie oboch národov.

RUŽENKA EGYEDOVÁ-BARÁNEKOVÁ
predsedníčka
Zväzu Slovákov v Maďarsku

IMRICH FUHL
vedúci Koalície Zväz-Piliš-Novohrad
(Celoštátna slovenská samospráva)

Otvorený list

(Dokončenie z 1. strany)

Maďarská strana síce tvrdí, že MSD svojím rozsudkom zbavil Maďarsko povinnosti vybudovať dolný stupeň Nagymaros, ale doteraz nevysvetlila, o ktorý bod článku 155 výrokovej (teda záväznej) časti Rozsudku MSD, svoje tvrdenie opiera, keď Súd jednoznačne rozhodol, že:

- zastavenie výstavby Nagymarosu a následné neplnenie Zmluvy '77 bolo protiprávne;

- Zmluva '77 zostala v platnosti, lebo jej jednostranné ukončenie nenadobudlo právnu účinnosť;

- Strany musia ...prijat' všetky nevyhnutné opatrenia na dosiahnutie cieľov Zmluvy '77, v súlade s takými modalitami, na akých sa dohodnú.

Okrem toho v čl.141 nezáväzného zdôvodnenia Rozsudku Súd jednoznačne deklaruje: „Nie je úlohou Súdu určiť, aký má byť konečný výsledok rokovani, ktoré povedú strany. Strany samotné musia na základe dohody nájsť riešenie, ktoré zoberie do úvahy cieľ Zmluvy '77, ktoré musia byť dosiahnuté spoločne a integrovane...“ Pritom je naprosto jasné, že cieľ Zmluvy '77 (ktoré sa vzťahujú na celý riešený úsek Dunaja medzi Bratislavou a Budapešťou) nemožno splniť bez vybudovania dolného stupňa! Toto musí byť Vám, pán prezident Solyom, ako právnikovi - naprosto jasné, ale napriek tomu ste si - na nedávnom summite Višegrádskej štvorky - dovolili kritizovať ďaleko menej významné (len slovné) narušovanie priateľských vzťahov MR a SR práve zo strany Slovenska, pričom ste (veľkorysne) prehliadli vážne a dlhotrvajúce nepriateľské činy Maďarska voči Slovensku!

Vo svete je veľa prípadov, kedy susedné štáty spoločne využívajú vodné a hydro-energetické zdroje - a to aj v prípade, že vzťahy medzi nimi nie sú ideálne. V žiadnom prípade sa však nevyskytlo prerušenie plnenia zmluvy a snaha o jej zrušenie, keď už zmluvný partner skoro splnil svoje záväzky. V tomto má, žiaľ, Maďarsko neslávne svetové prvenstvo!

Vašou neoprávnenou kritikou, ktorou ste vinu za narušovanie dobrých medzistátnych vzťahov na medzinárodnom fóre prisúdili Slovenskej republike - ste, pán prezident Solyom, poškodili imidž Slovenskej republiky nielen v očiach prezidentov ČR - Václava Klause a PR - Lecha Kaczynského a samo-

zrejme, ale aj v očiach verejnosti štátov V4, ktorá bola o podrobnostiach stretnutia médiami informovaná. Dostali ste do trápneho polohy aj prezidenta SR Ivana Gašparoviča, ktorý zrejme nechcel byť voči Vám nezdvorilý. Bolo by správne, aby ste kolegom prezidentom V4 a aj médiám, ktoré o stretnutí Višegrádskej štvorky referovali, podali príslušné vysvetlenie - nielen o dôvode skoro 20-ročného poškodzovania vzťahov medzi SR a MR, zo strany Maďarska, ale aj o dôvode falošného výkladu Rozsudku MSD v Haagu, čím sa MR dopúšťa - falšovaním výkladu súdnych dokumentov - znevažovania najvyššej súdnej autority OSN a nerespektovania záujmov Európskej únie, ktorej sme - SR aj MR členmi od roku 2004!

EÚ svojím členským štátom odporučila využívať obnoviteľné, domáce zdroje elektrickej energie a zvýšiť ich podiel na 20 %, zatiaľ čo MR odmieta dokončiť výstavbu aj toho vodného diela na Dunaji, na výstavbu ktorého sa už zmluvne zaviazala! EÚ má eminentný záujem aj na ekologizovaní transeurópskej dopravy tovarov (ktorej intenzita sa po rozšírení EÚ výrazne zvýšila, pričom ďalšie zvýšenie možno očakávať aj v blízkej budúcnosti) - čo vyžaduje najmä odľahčenie cestnej dopravy a zvýšenie podielu ekologicky (aj ekonomicky) omnoho výhodnejšej vodnej dopravy. Toto je však možné len pri zlepšení parametrov plavebnej dráhy aj nad Budapešťou - najmä plavebnej hĺbky na 35 dm. Namiesto pozitívneho konania v súlade s odporúčaniami EÚ, Maďarsko navrhuje v Dunajskej komisii - v rozpore so zdravým rozumom a záujmami EÚ - znížiť kategóriu plavebnej cesty na Dunaji nad Budapešťou, v ktorej by - bez vzdutia hladiny - nebola celoročne zaručená ani hĺbka 25 dm.

Očakávajúc deklarovanie Vášho stanoviska k plneniu medzinárodných záväzkov MR, do ktorých patrí aj stále platná Zmluva z roku 1977, ostávam s prejavom dokonalej úcty.

Ing. MIROSLAV LIŠKA, CSc.
býv. pracovník
Vodohospodárskej výstavby, š.p.,
býv. prezident
Slovenského priehradného výboru,
účastník rokovaní s MR
o riešení sporu a plnení Rozsudku MSD,
občan Európskej únie.

Bratislava 22. september 2008

Tak ako vlni, aj tohto roku Národnej rade Slovenskej republiky bola predložená Správa o štátnej politike starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí a o poskytnutej štátnej podpore Slovákom žijúcim v zahraničí za rok 2007 spolu s návrhom programu štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí na rok 2009 - zhodou okolností sa tak stalo na práve sa končiacей 28. schôdzi slovenského zákonodarného zboru.

Som veľmi rád, že § 3 odsek 2 zákona č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí ukladá slovenskej vláde povinnosť predkladať takúto správu slovenskému parlamentu. Slovenská verejnosť domáca i zahraničná má takto možnosť oboznámiť sa s konkrétnou politikou slovenskej exekutívy voči slovenskej diaspore roztrúsenej na všetkých kontinentoch našej planéty. Donedávna tak nebolo, pretože zákonodarcom nášho obnoveného štátu trvalo dvanásť rokov kým Národná rada Slovenskej republiky prijala zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí a zriadila Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

líona korún (555 750 Sk). O rok neskôr to už bolo poldruha milióna korún (1 594 000 Sk), z ktorých evanjelické zbory získali 971 000 korún, teda necelý milión. Na základe požiadaviek slovenských menšín a komunit sa Úrad pre Slovákov v zahraničí zasazuje aj za vyslanie duchovných, nie vždy sa však stretá s pochopením slovenských cirkevných vrchností.

Slovenské misie a zbory v zahraničí, či už katolícke alebo evanjelické, majú síce konfesionálny charakter a štatút, ale tri štvrtiny práce duchovných v Mníchove, Paríži, Londýne, New Yorku a inde má priam striktné sociálne, ba charitatívnu povahu - starajú sa o našich ľudí v núdzi. Operka, ktorú vyhodí z práce, nedostane plácu či ju okradnú alebo ju ktosi znásilní, nepôjde na konzulárny úrad, kde ju mnoho ráz odmietnu, ba odbijú, ale pôjde k slovenskému duchovnému. A podobne je to s našimi robotníkmi, študentmi a neraz aj s kriminálnymi živlami: vo väznici ich ne navštívi dobre zaplatený konzul, lež duchovný, ktorý napríklad v Paríži žije zo 150 eur na mesiac... Akiste by sa to dalo riešiť: dať na tento cieľ účelovo viazané

hraniční Slováci a dokonca nekompletizujeme ani to, čo vydávajú dnes, lebo chýba primeraný záujem. Jedinou výnimkou je v nedostojných podmienkach žijúce Krajské múzeum Matice slovenskej, ktoré virtuálne opatruje to, čo by malo byť samozrejmosťou súčasťou našej národnej kultúry. Ale aj to je len torzo, bohatšie zbierky zahraničných slovacík majú Náprstkovo múzeum či knižnica Libri prohibiti v Prahe. A to možno povedať aj o Slovenskom národnom múzeu i Slovenskej národnej galérii, ktorá vo svojich zbierkach nemá ani len po jednom obraze od všetkých známejších slovenských výtvarníkov a výtvarníčok, ktorí žili/žijú v zahraničí. Kedysi mala v merku zahraničných Slovákov i Slovákov žijúcich v zahraničí ŠtB, dnes už ani tú nemáme...

Dúfam, že sa dožijem zriadenia katedry dejín slovenského výtvarstva na niektorej serióznej slovenskej univerzite.

V parlamentnej rozprave som poslankyňa a poslancov Národnej rady Slovenskej republiky poprosil, aby Konceptiu štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí do roku 2015 kladne prijali, čo aj urobili, a pripomenul som im,

Slovenský národ d'akuje!

Správa, o ktorej parlament pravdopovediac nie s veľkým záujmom rokoval, bola veľmi obsažná. Akiste nie je dokonalá, ako nie je dokonalé nijaké dielo vychádzajúce z ľudských rúk. V máloktovej správe, čo bola predkladaná slovenskej snemovni, však možno nájsť taký počet inštitúcií a organizácií, ktoré sa snažili harmonicky spolupracovať pri zvládnutí takej zanedbanej problematiky, akou donedávna bola starostlivosť nášho štátu o Slovákov žijúcich v zahraničí, či už žijú v susedných a blízkych štátoch, v štátoch Európskej únie, alebo v ďalekom zámorí.

Dovoľte mi vyjadriť dve poďakovania. Prvé poďakovanie patrí vláde Slovenskej republiky, ktorá v rozpočte nášho štátu vie nájsť úctyhodný obnos finančných prostriedkov na pomoc slovenskému zahraničiu. Tento obnos síce nevie pokryť všetky požiadavky Slovákov v zahraničí, najmä však zahraničných Slovákov. Verím však, že dosiahnutú úroveň pomoci sa podarí udržať a časom aj zvýšiť.

Druhé poďakovanie patrí Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a jeho pracovníckam a pracovníkom. Len ten, kto žije mimo územia Slovenska vie, čo znamená tento úrad pre slovenskú diasporu. Či sú to vzťahy s krajinami, podpora aktivít Slovákov žijúcich v zahraničí, vydávanie osvedčení Slováka/Slovenky žijúceho/žijúcej v zahraničí, zahraničnopolitická oblasť, oblasť kultúry, oblasť školstva, oblasť hospodárstva, oblasť mediálna a informačná, oblasť legislatívna, všetko sú to sektory, ktoré by si zaslúžili podrobnú informáciu a každý účastník tohto snemovania by musel nielen s obdivom, ale aj so zadosťučinením konštatovať prínosnosť Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí pre naše národné spoločenstvo.

Pochopiteľne, možno mnoho vecí podrobiť aj vecnej kritike. Najmä tam, kde Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí by konal a pomáhať chcel, ale nemôže, nemôže preto, lebo ho viaže legislatíva slovenského štátu, finančné prostriedky dané mu k dispozícii a v neposlednom rade obyčajný ľudský faktor: s tým počtom pracovníkov a s nárokmi, čo sa na nich kladú sa behom 2-3 rokov všetko stihnúť nedá.

Mám na mysli napríklad kooperáciu medzi štátom a cirkvami pri starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí. Úrad pre Slovákov v zahraničí podporuje slovenské misie, zbory a spoločenstvá prostredníctvom svojho grantového systému. Podľa platných predpisov finančné prostriedky zo štátneho rozpočtu nášho štátu môžu byť pridelené len na podporu spoločenských a kultúrnych aktivít týchto ustanovizní, prípadne na ich materiálne a technické vybavenie, z grantov však nemôže poskytnúť prostriedky na fungovanie a prevádzkovanie misií či zborov, ani na platy ich duchovných správcov. Len pre záujímavosť v roku 2006 sa prostredníctvom grantového systému Úradu pre Slovákov v zahraničí prerozdelilo zborom a misiám vyše pol mi-

prostriedky Úradu pre Slovákov v zahraničí, ktoré možno jednoducho vziať a predisponovať z tých prostriedkov, čo štát dáva cirkvám, alebo na tento cieľ účelovo vziať prostriedky priamo cirkvám. Budeme si však úprimní: kvôli trom či piatim miliónom bude niekto chcieť otvárať rozpočet?... Pritom slovenský štát na občanoch, ktorí emigrovali a žijú v cudzine, ušetrí nemalé peniaze aj na nezamestnanectvom, aj na odvodoch na nemocenské či starobné poistenie. Ak chceme, aby naši občania, ktorí „hnaní žitím nevlou“ nezanedbali na svoju vlasť, nestratili národné povedomie a sa do nej vrátili, aby ju obohatili o svoje skúsenosti, slovenské zbory a misie v zahraničí, či už evanjelické alebo katolícke, potrebujú politickú podporu naprieč politickým spektrom slovenského zákonodarného zboru.

Určite vás poteší správa, že po prvý raz v histórii vláda i parlament Slovenskej republiky prijali a schválili Konceptiu štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí do roku 2015 - Národná rada tak urobila práve minulý utorok.

S veľkým záujmom som si ju preľuskal a so zadosťučinením konštatujem, že je konkrétnou odpoveďou na túžbu, prosbu a požiadavky slovenskej diaspory, ktoré formulovali počnúc koncom 19. storočia naše fraternalistické organizácie, neskôr Slovenská liga, Matica slovenská, Slovenský ústav, Svetový kongres Slovákov a napokon Stála konferencia Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí, teda vy všetci, ktorí ju tvoríte. Podrobovať túto správu samostatnej analýze na tomto mieste považujem za prebytočné. Ďakujem tvorcom tejto Konceptie, najmä všetkým tým, ktorí „priniesli svoju trošku do mlyna“. O tom, ako sa ju podarí uskutočniť, o tom bude rokovať Národná rada až o sedem rokov - ja tu už nebudem a ak aj budem, tak nebudem sedieť za predsedníckym stolom. Vďačim sa Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorý bol, pod patronátom podpredsedu vlády pre vedomostnú spoločnosť, koordinátorom a spiritus rector tvorby tejto Konceptie.

Osobne chcem podotknúť, že mimoriadne vítam tú jej časť, kde sa hovorí o zbierkotvornej činnosti a vedeckom skúmaní dejín, či fenoménu slovenskej diaspory. Prečo? Nuž preto, lebo od konca 1. svetovej vojny, opakujem, od vzniku Česko-Slovenska - ktorého 90. výročie sme si v uplynulých dňoch pripamätávali - dožili sme sa stavu, že nemáme na Slovensku jedno jediné profesionálne pracovisko (akademické, univerzitné, muzeálne, galerijné, štátne alebo súkromné či cirkevné), ktoré by sa zaoberalo zbieraním, konzervovaním a bádáním zahraničných slovacík či muzeálnych alebo umeleckých artefaktov. Ani v Slovenskej národnej knižnici v Turčianskom Svätom Martine, ani v najstaršej vedeckej knižnici nášho štátu v Univerzitnej knižnici v Bratislave nemáme zachované knihy a časopisy, čo vydávali Slováci v zahraničí a za-

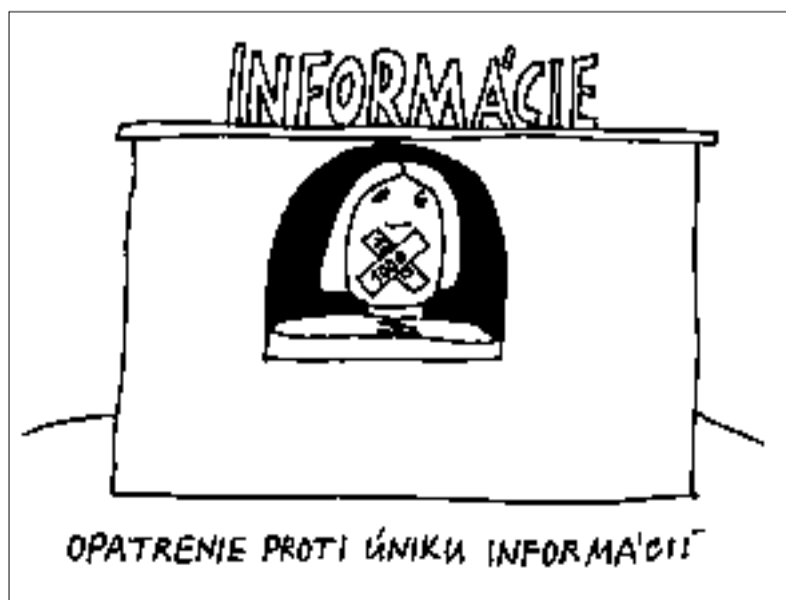
aby vždy, keď budú rokovať o rozpočte slovenského štátu, nezabúdali, že jednou z kľúčových povinností nášho obnoveného štátu je starostlivosť o slovenskú diasporu, o naše národné dedičstvo, ktoré vznikalo i vzniká aj mimo územia Slovenska.

Na záver mi dovoľte byť osobným.

V jednom zo svojich prvých vystúpení v Národnej rade Slovenskej republiky ako ústavný činiteľ som si slovenský parlament dovolil poprosiť o symbolické gesto vďaky, ktoré som predniesol pred dvoma rokmi, v roku 2006, aj medzi vami. Každý z nás vie, že počnúc 19. storočím až podnes Slovenky a Slováci hľadali a nachádzali prácu, politický azyl, ekonomický azyl, slobodu a uplatnenie v mnohých štátoch Európy i zámoria. Slovenky a Slováci či už individuálne alebo prostredníctvom svojich spolkov a združení svojim novým domovinom sa vedeli zavďačiť. Navrhol som, aby dnes, keď je Slovensko opäť suverénnym, slobodným a demokratickým štátom, aby náš štát vyslovil symbolické: Slovensko, slovenský národ d'akuje! tým štátom a krajinám, ktoré prijali slovenských vysťahovalcov, utečencov a exulantov a umožnili im nielen nájsť si prácu, ale aj politicky pracovať za slobodu, nezávislosť a demokraciu Slovenska. Som rád a vďačím Všemohúcemu Bohu za to, že sa tento môj návrh ujal a že zajtra večer, v historickej budove Slovenského národného divadla, na slávnostnom podujatí za účasti našich ústavných činiteľov a diplomatických zástupcov akreditovaných v našom štáte úprimne povieme: Slovensko, slovenský národ d'akuje! Pomyšlime si, aké by boli naše dejiny bez prínosu Slovákov v Amerike, Severnej i Južnej, zvlášť v Spojených štátoch amerických, Francúzsku, Rusku. Kam by sa podeli naši ľudia utekajúci pred prizrakom červeného posadnutosti bez Rakúska, Nemecka, Svätej stolice, bez krajín ako Taliansko, Francúzsko, Veľká Británia, Švajčiarsko, Belgicko, Švédsko... Argentína, Austrália... Viem, že táto dosto- jná slávnosť zviditeľní Slovensko, Slovákov domácich i zahraničných, nespočetne viac ako desiatky audiencií, tlačových konferencií či bilaterálnych rokovaní.

Som veľmi rád, že sa táto moja myšlienka ujala a budem rád, ak si v tých slávnostných okamihoch každý z nás v duši spomenie na všetkých tých dobrých ľudí, ktorí už nie sú medzi nami, ale svojou vierou v právo, pravdu a spravodlivosť, svojou žertvohojnou láskou k slovenskému národu sa pričínili o to, aby bola „šťastná slovenská krajina“, aby Slovensko bolo platným a rovnocenným členom spoločnosti národov v Európskej únii i vo svete, zvrchovaným, právnym a prosperujúcim štátom, na ktorý môže byť oprávnené hrdý každá Slovenka, každý Slovák doma i v zahraničí.

Príhovor JOZEFA RYDLA,
podpredsedu Zahraničného výboru NR SR,
na Stálej konferencii Slovenská republika
a Slováci v zahraničí,
konanej 6. 11. 2008 v Bratislave

Kresba: Andrej Mišanek

(Dokončenie z predchádzajúceho čísla)

Budúci nárast alebo stagnácia, či dokonca pokles sebavedomia Slovenska a jej občanov, ktorej základom je stupeň poznania historickej pamäti národa, je duchovným a kultúrnym predpokladom dlhodobej ekonomickej a geopolitickej úspešnosti (alebo neúspešnosti) Slovenska a Slovákov.

Pri ceste z finančnej krízy a k primeranému slovenskému geopolitickému postaveniu majú svoj význam tiež hodnoty slovenskej kultúry a úcta k medzinárodnému právu. Ak do budúcnosti je jediným skutočným ochrancom Slovenskej republiky medzinárodné právo, tak jedinou reálnou strategickou zbraňou slovenského národa je jeho kultúra.

Medzinárodné právo a jeho plnenie sa i dotýka historicky zložitých, niekedy turbulentných slovensko-maďarských vzťahov. Slovenská republika ako relatívne mladý štát je skúšobným kameňom možnosti maďarskej zahraničnej politiky v ním označovanej „Karpatskej kotline“. Zjednodušene - čo si Maďarsko nedovolí voči Rumunsku, či iným väčším okolitým krajinám, to maďarské elity skúšajú na Slovensku. Ide tu o akýsi návrat k medzivojnovnej maďarskej zahraničnej politike, kde bolo Slovensko (vtedy ako súčasť Česko-Slovenska) pokladané za objekt prvoradého zahraničnopolitického záujmu, kde sa dalo v praxi vyskúšať, pokiaľ možno ísť, čo si možno v strednej Európe dovoľuje a čo už nie. Súčasným a aktuálnym cieľom premyslenej maďarskej politiky je dať Slovenskej republike medzinárodný imidž „nedôveryhodnej, až nebezpečnej krajiny“, čo môže následne využiť nielen politicky, ale takto tiež čiastočne v očiach investorov môže oslabiť svojho doteraz nebezpečného ekonomického konkurenta. Tiež to posilňuje vplyv maďarských subjektov a presadzovanie cezhraničných širokospektrálnych hospodárskych, politických a mediálnych záujmov.

Navyše je tu v súčasnosti prirodzená rivalita stredoeurópskych krajín, kto bude ekonomicky, kultúrne a hlavne z hľadiska životnej úrovne lidom v tomto priestore. Je to boj o prestíž, o súperenie za prílev investícií s vyššou pridanou hodnotou a o čoraz vzácnejšiu vysokoškolskú elitu. Podmienkou úspechu je kvalita, schopnosť a rozhodnosť národných elít. Slovenské elity oproti susedom sa, žiaľ, vyznačujú dosiaľ slabším národným a historickým povedomím ako jedného z dôležitých predpokladov budúceho úspechu. Do budúcnosti bude dôležité, ako sa Slovenská republika a jej susedia vyrovnajú s globálnou finančnou krízou (od možnosti jej miernejších prejavov až po drastickú formu krízy blízkej finančného bankrotu štátu podľa islandského scenára). K tejto poslednej drastickému alternatíve má najbližšie práve náš južný sused a potom Pobaltské štáty.

Komplikované slovensko-maďarské vzťahy dokumentujú potrebu kombinácie pragmatickej ústretovosti so zásadovou politikou dôsledne vyžadujúcou rešpekt a úctu protistrany. Slovenskej zahraničnej politike však v týchto vzťahoch chýba väčšia koncepčnosť, dlhodobá rozhodnosť a zásadovosť a hlavne invencia v hľadaní ofenzívnejších tém. Nestačí pasívne reagovanie na rôzne požiadavky a výčitky maďarskej politickej scény. Bez premyslenej, dlhodobej a sebavedomej zahraničnej politiky voči Maďarsku sa Slovenská republika stáva tou stranou, ktorá zväčša len následne reaguje na aktivity toho druhého a tak logicky ťahá za kratší koniec. Naopak, aktívna slovenská zahraničná politika musí byť v záujme svojej dlhodobej úspešnosti o povestný krok vpred, má mať svoje vopred premyslené a dlhodobé témy a aktívnu ekonomickú dimenziu. Nestačí defenzívna politika skrčená niekde v kúte. Musí v mene ochrany národných záujmov a zachovania zahraničnopolitickej iniciatívy neustále bilaterálne a multilaterálne minimálne pripomínať maďarskej strane jej nespĺnené zmluvné záväzky, ktorých má stále dosť a urobiť z toho trvalú po-

BRUNO ČANÁDY

Finančná kríza, geopolitika, kultúra a Slovensko (2)

litickú agendu. Takisto nastoľovať výsostne slovenské témy. To tiež vyžaduje sofistikovaný, pragmatický a nadstranícky prístup znamenajúci, že Slovensko vedie aktívnu, cieľavedomú, sebavedomú a vnútorne previazanú zahraničnú politiku, na ktorej sa vie zhodnúť širšie slovenské politické spektrum a presahuje rámec jedného alebo dvoch volebných období.

Na druhej strane doslova historickou slabinou maďarskej ofenzívnej politiky voči Slovensku, označovanej už aj ako „diplomatická vojna“, je akýsi nedostatok „načasovania rozumnej miery požiadaviek“ a „zmyslu pre realitu“. Skvostným príkladom toho je maďarský postup pri vodnom diele Gabčíkovo, ktorý pri slovenskom rozhodnutí a hlavne vytrvalom postoji utrpel doslova fiasko.

Dlhodobým budúcim cieľom Slovenska a Maďarska by mala byť deklarácia o historickom zmierení podľa francúzsko-nemeckého vzoru. Minimálnou podmienkou je plná realizácia dosiaľ platných medzinárodných zmlúv zo strany Maďarska. Lebo až plnenie zmluvných povinností je elementárnou podmienkou každého seriózneho partnerstva. Netýka sa to len realizácie zmluvných podmienok vodného diela Gabčíkovo-Nagyymaros, ale aj stále nespĺnených ustanovení o vrátení úplného kultúrneho dedičstva z územia Slovenska, nachádzajúceho sa v Maďarsku. Ide o realizáciu stále platných ustanovení Parížskej mierovej zmluvy z roku 1947 a Trianonskej mierovej zmluvy z roku 1920.

V tejto súvislosti treba povedať zo pár úprimných a kritických slov aj do slovenských radov.

Nie je len zarážajúce, že ani po vyše 61 rokoch od Parížskej mierovej zmluvy a 88 rokoch od Trianonskej mierovej zmluvy nedošlo k plneniu stále platných ustanovení o vrátení časti slovenského kultúrneho dedičstva z Maďarska. Platí stará zásada, že len splnené dohody robia priateľov. Naopak, práva tu ani po desaťročiach nezaničujú a spravodlivosť niekedy prichádza až po mnohých desaťročiach. Čo bráni Slovenskej republike iniciovať konania pred Medzinárodným súdnym dvorom v Haagu, ak maďarská strana nebude chcieť plniť svoje zmluvné povinnosti? Ak by teoreticky predsa odmietla Haag, tak je to paradoxne voda na politický mlyn slovenským multilaterálnym aktivitám a Maďarsko sa vystavuje medzinárodnému tlaku, ktorý logicky preferuje v takomto spore nežvislé súdne rozhodnutie. O politických konzekvenciách, že sa maďarská strana dostane pod politický tlak, čo utlmí jeho témy, ani nehovoríme. Takto politicky môže Slovensko profitovať bez ohľadu na časovú náročnosť a prípadné sporné právne výsledky, ktoré budú v lepšom prípade známe niekedy v budúcom desaťročí.

Veľmi zaráža, že počas 15 rokov existencie samostatnej Slovenskej republiky boli kompetentné štátne orgány stále pasívne. Nevyvinuli v podstate žiadnu iniciatívu na plnenie takýchto medzinárodných zmlúv. Navyše návrat kultúrneho dedičstva nahrávajú záväzné dokumenty OSN, ktoré vo všeobecnosti uznávajú a podporujú návrat kultúrneho dedičstva, ktoré bolo odvezené z územia pôvodných krajín.

Slovenské kultúrne dedičstvo na maďarskom území má pre našu históriu a kultúru nevyčísľiteľnú a nenahraditeľnú hodnotu, ale aj finančne ide mnohomiliónový majetok, o vrátení ktorého sa náš štát zatiaľ nehlasí. Čo by sa asi stalo, keby takéto oprávnenie mali naši južní susedia voči Slovensku? Slovenská re-

publika doteraz trestuhodne rezignovala na svoje morálne, historické a dokonca medzinárodnoprávne garantované práva k svojim od cudzeným kultúrnym pokladom. Dokonca hladomormi zmietaná, chudobná, ale zdá sa, že väčšmi hrdá africká Etiópia bez medzinárodných zmlúv dokázala po mnohých desaťročiach úspešne zabojsť o vrátenie časti svojho od cudzeným kultúrneho dedičstva. Príkladom tu Slovenskej republike môžu byť úspešné aktivity Talianska a Grécka. Je to zo slovenskej strany ostých a bojazlivosť, pokračujúca ľahostajnosť k vlastným právam, alebo ide o veľmi slabú úroveň znalosti významu kultúrnych hodnôt a kultúry vôbec?

Rozpadajúce sa kultúrne pamiatky alebo každodenne ničené súčasti kultúrneho dedičstva na mnohých slovenských miestach sú mementom, žiaľ, slabého kultúrno-historického povedomia. Žiada si to rázne prebudenie spoločenského svedomia k plneniu základných povinností voči pamiatkam ako celonárodnej prioritě. Ide tiež o reálne uplatňovanie medzinárodnoprávne garantovaných práv voči slovenskému kultúrnemu dedičstvu, ktoré sa nachádza nielen doma, ale i v cudzine. Aj prezidentskí kandidáti majú možnosť vyjadriť názor na túto tému a osloviť voličov.

Ako máme žiadať od iných úctu k právam, ak sami nemáme k svojim vlastným právam elementárnu úctu? Je čas skorého prebudenia verejnosti a predovšetkým kompetentných.

V slovenskej kultúrnej a pamiatkovej praxi je, žiaľ, reálna hrozba kultúrneho a právneho nihilizmu s nevyhnutnými politickými, ekonomickými a kultúrno-etickými dôsledkami pre nás všetkých.

Kultúra je jedinou strategickou zbraňou malého národa

Kultúra a kultúrnosť je jednou z mála nástrojov stredoeurópskych národov za ich lepšiu budúcnosť s bezprostrednými dopadmi na ich politický, ekonomický vývoj a prosperitu. Kultúrnosť priamo posilňuje konkurenčnú schopnosť obyvateľov, národa a štátu.

Návštevníci Slovenska neprídu obdivovať panelákové sídliská alebo „developerské skleníky“, ale budú miňať peniaze na spoznávanie skutočných kultúrnych hodnôt, možno raz aj tých, ktoré sa nateraz nachádzajú v cudzine. Viaceré pamiatkové zručaniny môžu byť po prípadnej obnove nielen zdrojom upevnenia historického vedomia a hrdošti občana, ale tiež magnetom pre turistov a ich peňaženky. Teda je tu priama etická, politická a ekonomická dimenzia slovenských kultúrnych pamiatok, či sú doma alebo zatiaľ (dúfajme, že dočasne) v zahraničí.

Je tiež smutné, že väčšina slovenskej kultúrnej elity a kultúrnych inštitúcií, vrátane tých tradičných, je mnoho rokov v hlboké pasivite alebo preja-

vuje zjavný nezáujem pri iniciovaní krokov za navrátenie kultúrneho dedičstva z cudziny.

Z tejto dlhodobej nenormálnej (žiada sa povedať: nemorálnej - pozn. red.) situácie je východisko v neodkladnom a v principiálnom rozhodnutí ministra kultúry. Tiež vlády a parlamentu, a to v jasnom a verejnom prejavení vôle navrátiť kultúrne hodnoty späť na Slovensko. Súbežne s tým by došlo k urýchlenému vytvoreniu komisie s multidisciplinárnu skladbou, ktorá pripraví pre vládne orgány Slovenskej republiky návrhy dlhodobej stratégie postupu za navrátenia kultúrneho dedičstva na slovenské územie. Súčasťou návrhov by mohli byť podnety na medzinárodnoprávne uplatnenie právnych nárokov voči našim južným susedom. Zároveň by odborná komisia zabezpečila vykonanie inventarizácie a upresnenie zoznamu požadovaných pamiatok v rámci takto iniciovaného zápasu za navrátenie kultúrneho dedičstva do slovenskej domoviny. Tieto aktivity by boli súčasťou širšieho procesu posilňovania väčšej úcty k ochrane kultúrneho dedičstva a vyššej úrovne historického povedomia, v ktorej máme v súčasnosti značné nedostatky.

Aktívne kroky po dlhých rokoch pasivity sú teda vecou svedomia a činov kompetentných orgánov, politickej a kultúrnej elity a slovenskej verejnosti. Z časového hľadiska je to beh na dlhú trať, ktorý treba politicky raz začať, aby sa raz mohol definitívne právne skončiť. Je to z historického, kultúrneho, morálneho a právneho hľadiska zásadná vec bez ohľadu na predpokladanú dlhodobosť zápasu. Kultúrne a politicky ide zároveň o vysoko pragmatickú záležitosť. Vznikne nová celonárodná téma. Táto téma bude učiť slovenský národ k väčšej úcte ku kultúrnym hodnotám vôbec a tiež k významu nadčasovej historickej spravodlivosti. Pôjde predovšetkým o spoločnú a zjednocujúcu tému pre väčšinu Slovenska bez ohľadu na predchádzajúce politické sympatie. Budeme si viac vážiť spoločné kultúrne hodnoty, ktoré nás obklopujú.

Na druhej strane politický profit tu môže nastať pre Slovensko ako celok okamžite od začiatku a bude pôsobiť dlhodobo. Politická reprezentácia, ktorá po dlhých rokoch bude ako prvá štátnickým nositeľom takýchto iniciatívnych krokov, sa zapíše do histórie, získa na verejnosti politický úspech, ktorý môže zhodnotiť vo voľbách. Spomeňme, že

voľby budú v čase konkrétnych dopadov globálnej krízy.

Druhou možnosťou je pokračovanie nepochopenia situácie. Bude pokračovať obdobie kultúrneho a politického dozrievania slovenskej spoločnosti. Čas ďalšieho čakania na nové kultúrne osobnosti a štátnikov, ktorí raz iste prídu. Ale história zaznamená aj mena tých, ktorí trestuhodne premenili svoju príležitosť. Vznikne priestor pre budúce príležitosti, možno pre tých druhých, obdarených väčším nadhľadom a odhodlaním.

Rozhodnutie o jednoznačnom požadovaní vrátenia kultúrnych pokladov z cudziny bude skutočným testom dospelosti štátu a jeho predstaviteľov.

Mediálnych tribún skutočnej slovenskej kultúrnej elity a kultúrnej verejnosti na Slovensku je veľmi málo. O to viac by sa však mali stať iniciátormi a neformálnymi koordinátormi aktívneho postupu v rámci dlhodobého zápasu za nárast úcty verejnosti a štátu k slovenskému kultúrnemu dedičstvu. Možno to konečne napomôže slovenskej spoločnosti a štátu a jeho predstaviteľom prebudieť sa z doterajšieho „kultúrneho spánku“.

Ako vidieť, slovenská budúcnosť spočíva nielen v stále bohatšej ekonomike, navonok úspešnej politike. Ekonomika musí slúžiť predovšetkým všeobecnému spoločenskému dobru, až potom zisku jednotlivca. Súčasný dôsledky svetovej praxe „ekonomického darvinizmu“ možno napraviť len vyššou morálkou manažmentov v ekonomike. Morálku a kultúrnosť nemožno od seba oddeliť. Slovenská budúcnosť bezprostredne závisí tiež od životaschopnej slovenskej kultúry tešiacaj sa stálemu záujmu a reálnej podpore nielen kultúrnych, ale predovšetkým politických elít. Veď bohatý a vplyvný (jednotlivec i národ), ktorý žije bez kultúry, je len bohatým, vplyvným a bezohľadným barbarom. V tejto súvislosti si symbolicky dnes stále akosi nevieme spomenúť na meno bohatého slovenského podnikateľa alebo finančnej skupiny, ktorá by darovala slovenskému múzeu (galérii) v súčasnosti cenný historický exponát. Slovensko však potrebuje vzory hodné nasledovania.

Kultúra má svoj nesporný morálny aspekt. A kultúra je skutočným a nespochybniteľným bohatstvom človeka a krajiny.

Úroveň morálky, kultúry a miera zodpovednosti v ekonomike a v politike, to sú spojité nádoby a formujú našu súčasnosť a budúcnosť.

Kresba: Andrej Mišanek

V galérii osobností, ktoré hrali vedúcu úlohu v zápase o samostatnosť Indie, o jej historický prechod z koloniálneho područia k štátnej nezávislosti, v popredí stojí postava neohrozeného patriota a bojovníka, ktorého meno je Subhas Čandra Bose. Hoci v Indii ho pokladajú vedľa Gandhiho a Nehru za spolutvorcu Indickej republiky, stavajú mu sochy, menujú po ňom ulice, námestia, ba i letisko, u nás je pomerne neznámy. A nemal by byť, pretože jeho politický boj a jeho životné osudy majú čo povedať aj nám, našim politikom, historikom a publicistom.

Bose bol bojovníkom za vyslobodenie Indie spod koloniálneho područia. Ako inteligentný a hrdý syn svojho národa pokladal za nedôstojné, aby národ, ktorý má bohatú minulosť, kultúru, je schopný ísť vlastnou cestou a má všetky predpoklady samostatného slobodného života, mal žiť pod nadvládou cudzincov. Vedel, že pre takéto zmýšľanie bude v očiach kolonizátorov pokladaný za zradcu a že sa jeho konanie nestretnie so všeobecným súhlasom ani všetkých jeho súkmeňovcov. Avšak v záujme oslobodenia svojej vlasti bol ochotný obetovať všetko, i život a svoju osobnú prestíž.

Subhas Čandra Bose sa narodil 23. jan. 1897. Jeho pomerne bohatí rodičia mu umožnili študovať na prestížnych školách v Kalkute a pokračovať v štúdiách na známom univerzitnom kolégiu Fitzwilliam College v Cambridge. V r. 1921 sa vrátil do Indie a hneď sa zapojil do aktivity za politickú nezávislosť Indie, ktorá v tom čase bola britskou kolóniou a anglický kráľ bol zároveň aj indickým cisárom. Angažoval sa v rámci Indického Národného kongresu (Indian National Congress), ktorý založil a viedol charizmatik Mahatma Gandhi.

Netrvalo dlho a dostal sa do konfliktu s koloniálnou správou. V r. 1924 bol odsúdený a uväznený, pretože organizoval bojkot veľkolepých celo-indických osláv, ktoré pripravovala koloniálna vláda z príležitosti návštevy britského následníka trónu. Toto bola jeho prvá strata osobnej slobody. V nasledujúcich 18 rokoch ho britská koloniálna moc uvrhla do väzenia 11 krát. Okrem žalárovania ho postihli aj ďalšie tresty. V roku 1930 bol vypovedaný z Indie a musel do vyhnanstva. Keď mu zomrel otec, dostal síce povolenie prísť na pohrebné obrady, ale hneď po nich musel opustiť Indiu. Ako vyhnanec (1931-1936) všetok čas venoval organizovaniu podpory pre indické hnutie za samostatnosť u vlád a vplyvných verejných osobností v Európe a v Amerike.

Získal veľa sympatií a podpory i obdivu najmä v radoch mládeže. Jeho jednou obdivovateľkou bola mladá Rakúšanka Emilie Schenklová, ktorá sa stala jeho sekretárkou a neskôr aj jeho manželkou. V r. 1942 sa im narodila dcéra Anita, ktorá dodnes žije.

V r. 1936 sa Bose vrátil do Indie a v r. 1938 bol zvolený za predsedu Indického národného kongresu. Pre nedorozumenia s Gandhim sa predsedníctva vzdal a založil vlastnú politickú stranu (All India Forward Bloc). Ich nedorozumenie sa netýkalo stratégie, ale taktiky. Bose chcel, aby „pasívny odboj“, ktorého apoštolom bol Gandhi, sa nahradil revolučnou taktikou. V Európe si Bose vzal za vzor talianskych revolučných národov Mazziniho a Garibaldiho a pre

modernizovanie budúcej samostatnej Indie mu bol vzorom turecký prezident Kemal Atatürk. Kým Gandhi hlásal pasívnu rezistenciu s vylúčením akéhokoľvek násillia, Bose sa rozhodol odísť na Ďaleký východ. Nemeckou ponorkou bol prepravený okolo Afriky do Indického oceánu, kde nastúpil na japonskú ponorku, ktorá ho potom odniesla do Singapúru. V júli 1943 prebral reorganizáciu a vedenie Indickej národnej armády (Indian National Army, INA), ktorá sa začala tvoriť v septembri 1942. V tomto bol veľmi úspešný a v krátkom čase sa do armády prihlásilo okolo 40.000 dobrovoľníkov spomedzi 44.900 indických zajatcov.

Okrem zajatých vojakov Bose ohnivými výzvami verboval do INA

FRANTIŠEK VNUK

Inak v Indii, inak na Slovensku...

bez toho, že by bol o tom upovedomil Indický národný kongres - jednostranne vyhlásil, že India je vo vojnovom stave s Nemeckom. Bose namietal, že k takejto vážnej veci sa musí slobodne vyjadriť indický národ a on má rozhodnúť, či chce ísť do vojny, alebo nie. Začal organizovať protestné zhromaždenia, za čo bol opäť uväznený. Veľmi rozhodne sa ohradil proti tomuto nespravodlivému trestu a keď ho vrhli do väzenskej cely, hneď vyhlásil hladový štrajk, t.j. odmietal prijať akúkoľvek stravu. Po ôsmich dňoch hladovky a rozhorčenia, ktoré jeho uväznenie vyvolalo vonku, správa väzenia ho premiestnila do domácej väzby. Vchod do jeho domu bol neprestajne strážený dvomi ozbrojenými príslušníkmi polície.

Bose nevedel znieť nečinnosť, ku ktorej bol odsúdený. V noci 19. jan. 1941, preoblečený za afganského obchodného cestujúceho utiekol z domácej väzby a za pomoci svojho synovca Sisira K. Boseho sa po dlhej a dobrodružnej ceste dostal Pešavaru v Afganistane. Tam za pomoci nemeckej tajnej služby (Abwehr) dostal nové dokumenty a pas (vystavený na meno: gróf Orlando Mazzota). V západí odcestoval do Moskvy, kam prišiel 28. marca 1941. Odtiaľ mu nemecký veľvyslanec Friedrich Werner von der Schulenburg zariadil odlet do Nemecka (špeciálnym lietadlom a v sprievode úradníka nemeckého veľvyslanectva). V Berlíne sa mu dostalo vreľého privítania a prvé dni bol hosťom nemeckého ministra zahraničia Joachima von Ribbentropa.

V Nemecku Bose založil Centrum pre oslobodenie Indie (Free India Centre), vybudoval indickú krátkovlnovú vysielačku (Azad Hind Radio) a začal organizovať Indickú légiu (Legion Freies Indien) medzi indickými vojakmi, ktorí padli do nemeckého zajatia v severnej Afrike. Légia čoskoro dosiahla počtu 4500 vojakov. Spočiatku bola podriadená nemeckej armáde (Wehrmacht), neskôr však bola začlenená do zbraní SS a bola nasadená do bojových a policajných akcií hlavne v okupovanom Francúzsku.

V Berlíne žil Bose so svojou manželkou Emiliou do roku 1943. Keď Japonským útokom na Pearl Harbour (v decembri 1941) sa juho-

východná Ázia stala novým vojnovým javiskom a do japonského zajatia padli tisíce indických vojakov bojujúcich po boku britskej armády, Bose sa rozhodol odísť na Ďaleký východ. Nemeckou ponorkou bol prepravený okolo Afriky do Indického oceánu, kde nastúpil na japonskú ponorku, ktorá ho potom odniesla do Singapúru. V júli 1943 prebral reorganizáciu a vedenie Indickej národnej armády (Indian National Army, INA), ktorá sa začala tvoriť v septembri 1942. V tomto bol veľmi úspešný a v krátkom čase sa do armády prihlásilo okolo 40.000 dobrovoľníkov spomedzi 44.900 indických zajatcov.

Okrem zajatých vojakov Bose ohnivými výzvami verboval do INA

traja najvyšší velitelia Boseho Indickej národnej armády (INA): plk. Prem Sahgal, plk. Gurubaksh Singh Dhillon a generálmajor Shah Nawaz Khan. A tu sa odohralo čosi, s čím koloniálna vrchnosť vôbec nepočítala. Na obranu obžalovaných dôstojníkov spontánne vystúpila takmer celá India. Indický národný kongres ustanovil Výbor na obranu obžalovaných (INA Defence Committee), v ktorom sa prominentne vynímali také známe osobnosti indického hnutia za samostatnosť ako Jawaharlal Nehru, Bhubhai Desai a ďalší. Po celej Indii sa konali protestné zhromaždenia, ktoré verejne prehlasovali, že súdenci dôstojníci nie sú zradcovia, ale bona fide vojaci dočasnej, legálnej a medzinárodne uznávanej vlády Slobodnej

Indie (Arzi Hukumate Azad Hind), teda vlastenci, ktorí bojovali za to, čo je túžbou každého seabedomého Indu - za samostatnosť Indie. V atmosfére týchto protestov proces síce pokračoval, ale rozsudky boli pomerne mierne: nijaké tresty smrti. Výrok súdu znel, že všetci traja obžalovaní vysokí dôstojníci sú vykázaní z krajiny. Ale aj tento mierny trest rozbúrnil vášne národa natoľko, že sa nenašiel vládny orgán, ktorý by bol ochotný rozhodnutie súdu previesť, takže nijaké deportácie sa nekonali a odsúdenci boli prepustení na slobodu. Dôstojníci a vojaci armády, ktorá po boku Nemecka a Japonska bojovala za samostatnosť Indie, boli v očiach svojho národa nie zradcovia, ale hrdinovia.

Keď India získala samostatnosť (15. aug. 1946), osoby blízke Bosemu - vojaci i civili - prebrali vedúce úlohy a postavenia vo verejnom živote Indickej republiky: Generálmajor INA Shah Nawaz Khan sa stal ministrom železníc v prvej indickej vláde. Abid Hasan, blízky Boseho spolupracovník, ktorý ho sprevádzal na jeho nebezpečnej ceste ponorkou z Nemecka do juhovýchodnej Ázie vstúpil do indickej diplomatickej služby a bol veľvyslancom v Egypte, Dánsku a inde. Lakshmi Sahgal, ktorá bola ministerkou pre zrovnoprávnenie žien v Boseho provizórnej vláde, bola po vojne poslankyňou, predsedníčkou Celo-indického zväzu žien a v r. 2002 kandidátkou na prezidentský úrad. Ram Singh Thakur, ktorý bol autorom vlasteneckých spevov a pochodov INA, je autorom dnešnej indickej štátnej hymny (Jana-ganama). R. S. Benegal bol prijatý do služieb indických vzdušných síl, kde dosiahol hodnosť maršala leteckva. Ba aj sám Subhas Ch. Bose bol v r. 1992 vyznamenaný vysokým štátnym radom Bharat Ratna in memoriam. Atď.

Takto sa po skončení II. svetovej vojny, zachádzalo v Indii s ľuďmi, ktorí podľa vtedajšej definície víťazných mocností boli „kolaboranti“. Keď to človek porovná s osudom, aký postihol ľudí obilagovaných pečaťou kolaborantstva na Slovensku, musí si položiť otázku: Kto konal rozumnejšie, čestnejšie a zodpovednej-

šie - „úbohí“ Indovia či „pokrokoví“ Slováci? Žiada sa bôlne zavzdychať: Prečo namiesto pomstivého Husáka, Lettricha, Rašlu, Daxnera a im podobných nemal náš národ pri kormidle ľudí, ako bol v Indii Nehru, Gandhi, Desai a im podobní?

A ešte jedna skutočnosť sa žiada pripomenúť. Zasluhou Boseho a jeho zahraničného odboja India po vojne už nebola Indiou spreď vojny. To si uvedomovala aj anglická koloniálna veľmoc a - ako priznal britský premiér Clement Attlee - toto najviac prispelo k anglickému súhlasu s dekolonizáciou indického subkontinentu.

Vítazne západné veľmoci - Británie, Holandsko, Francúzsko i USA - chceli po vojne obnoviť v juhovýchodnej Ázii a v Oceánii status quo ante (stav, aký bol pred vojnou) a držať národy tohto priestoru v koloniálnej závislosti. Ako je známe, to sa im nepodarilo. Hlavný dôvod, prečo im to nevyšlo, treba vidieť v tom, že Japonci v posledných dvoch rokoch vojny postupne dávali širokú mieru samostatnosti bývalým európskym a americkým kolóniám. Dali samostatnosť Filipínam (ktoré pred vojnou boli americkou kolóniou), Indonézii, Vietnamu... Keď západné štáty sa chceli vrátiť do svojich kolónií, tieto štáty odmietali zrieknuť sa samostatnosti, ktorú od Japoncov dostali, alebo ktorú si po porážke Japonska vyhlásili. Západné mocnosti museli túto tvrdú politickú realitu rešpektovať, i keď im to nebolo po vôli.

Niekdže to išlo bez boja a krviprelievania (Filipíny, Burma), inde po kratšom alebo dlhšom boji s koloniálnou mocnosťou (Indonézia, Vietnam). Ukázalo sa, že odhodlanie národa nakoniec závaží viac než rozhodnutie veľmoci.

A tu si opäť treba položiť otázku: Prečo sa v r. 1944-1945 nenašlo viac rozvahy a politickej zrelosti u našich politikov? Prečo ilegálni pracovníci a pripravovatelia povstania si nedali do programu odboj proti Nemecku a s Nemeckom spojenecky zviazaney bratislavskej vláde, ale za zachovanie štátnej samostatnosti?

Boli by víťazné veľmoci prinútené rešpektovať vôľu národa a jeho nárok na štátnu samostatnosť v Európe tak, ako to rešpektovali v Ázii a Oceánii?

Možno áno, pravdepodobne nie. Ale aj v tom horšom prípade by to bolo pre dušu národa ľahšie a znesiteľnejšie. História by bola zaznamenala, že víťazné veľmoci nám upreli nárok na samostatný život proti našej vôli, ale svedomie národa by aspoň Snezať ažovali výčitky, že sme sa samostatnosti ľahkomyseľne zriekli.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

Marshall J. Getz, *Subhas Chandra Bose: A Biography*, Jefferson NC, 2002.

Sisir Kumar Bose (ed.), *A Beacon Across Asia: A Biography of Subhas Chandra Bose*, New Delhi, 1973.

Sisir Kumar Bose a Sugata Bose, *Letters to Emilie Schenk, 1934-1942*, New Delhi, 2004.

Peter W. Fay, *The Forgotten Army: India's Armed Struggle for Independence, 1942-1945*, University of Michigan Press, 1993.

Joyce C. Lebra, *Jungle Alliance: Japan and the Indian National Army. Singapore 1971*.

Joyce C. Lebra, *Japanese-trained Armies in Southeast Asia: Independence and Volunteer Forces in World War II*, Columbia University Press, New York 1977.

Kalyan K. Ghosh, *The Indian National Army: Second Front of the Indian Independence Movement*, Meerut, 1969.

Wikipedia.

KATARÍNA DŽUNKOVÁ
(Hlavná cena v kategórii poézia)

* * *
v jednu noc
nastalo vonku stíšenie
ako keby sťahovali
z čiernej kože
klarinet

často myslel na to
čo je to vernosť
pri každom údere na klapku
vydal jemný tón

znel aj vtedy
keď hrali symfóniu
Jedenásť minút ticha

až si tehly spomenuli
na upaľovanie v detstve
tak sa divadlo otriasalo
od mohutného potlesku

a nikto nemyslel
na nástroje

(mávali výčitky
že sa ešte v lese
smiali boroviciam
ako rodičom
vraj je ich láska
lepkavá
a pichá)

ako chrupavky v sviečkach
nepovedali
že sa boja tmy

a predsa ich
po koncertoch
zatvárali každý večer
do puzdier

Katunko
potichu
ako keď uteká tmavomodrá
z mladých koní
pred búrkou
nastalo stmievanie
pri jazere v meste Joensuu

aké je skúpe
na slová a ryby
keď z neho čítam
tú istú kapitolu
z reedície lesa okolo

možno by bola táto krajina krajšia
ak by tadiaľto kráčať Petr

dľaň by mal vystreťú
a jemne by vdýchol
ak by práve v nebi
opadali kvety
alebo iba preletel
čierny granát drozda
nadránom

alebo ani nie

možno by iba rozviazal
sandále na nohách vážok
a takmer nepočuťne
zašepkal:
„Tak běž...“

* * *
možno so mnou mesiac
zaobchádza v bielych rukavičkách
to preto sa ráno
budím taká odhodlaná

tak veľmi
že zabúdam na strach
čo ak aj ja
v básňach klamem

a potom by mi už nezostalo nič
ani staručkí muži
so svätožiarou
slameného klobúka

len celkom jemne
ma pohľadili po vlasoch

aj toto leto sa raz skončí
slečinka

Jurinova jesen

K 4. ročníku celoslovenskej literárnej súťaže duchovnej tvorby

Na Kysuciach sa v dňoch 6. a 7. 11. 2008 uskutočnilo vyhlásenie výsledkov Celoslovenskej literárnej súťaže Jurinova jesen. Už po štvrtý raz tak Kysucká knižnica v Čadci pod vedením Janky Mudrikovej poskytla priestory na stretnutie autorov duchovnej tvorby niekoľkých generácií. Pani knihovníčky pod jej vedením pripravili naozaj dôstojný program. Jeho súčasťou bolo uvedenie do života knihy sonetov Teodora Križku Skorocely. Uskutočnilo sa už skôr na sviatok Povýšenia sv. križa v Jelitove pod majestátnymi smrekmi a ako dôvetok k svätej omši pri kaplnke sv. Anny. Na toto podujatie nadviazalo otvorenie pamätnej izby spisovateľa a básnika Pavla Hrtusa Jurinu, ktorý mnohé desaťročia žil a tvoril v austrálskom exila, no nikdy nestratil kontakt s rodným krajom. Izbu otvoril riaditeľ úradu predsedu Žilinského samosprávneho kraja Pavol Holeštiak, autor čerstvo vydaného monografie o tomto kysuckom rodákovi. Začínajúci spisovateľia sa stretli na seminári s predsedom poroty Teodorom Križkom (súťažné príspevky hodnotili aj Peter Kubica a

Pavol Prikrýl). Večer sa uskutočnil v znamení čítania úryvkov zo súťažných prác, ktoré zároveň vyšli v pôsobivom zborníku. Na druhý deň sa všetci spoločne vybrali na vrch Živčáková, kde sa pred päťdesiatimi rokmi zjavila Panna Mária a odvtedy sa tam udialo nezvyčajné množstvo uzdravení. O svojom osobnom príbehu prítomným vydal svedectvo starosta Klokočova, rodnej obce P. H. Jurinu, Luboš Stríž. V Klokočove sa uskutočnil piety akt kladenia kvetov k pamätnej tabuli rodáka, ktorého meno nesie aj táto čoraz populárnejšia súťaž. Hoci vrcholom podujatia zaiste bolo navštívenie jedinečného pútneho miesta, Jurinovu jesen 2008 završilo odovzdávanie diplomov víťazom. Akad. maliar Pavol Muška poskytol víťazom knihu svojich výtvarných impresí, ktorú sa súťažiaci pokúsia naplniť slovesným obsahom. Dokonca padol návrh, aby víťaz každého ročníka mohol zároveň aj debutovať knižne, prípadne zanechať odtlačok ruky na pamätnej stene v Klokočove... Takže jubilejný 5. ročník bude bohatší o ďalšie dimenzie.

Katarína Džunková

* * *

akoby sa nad krajinou
začala vojna
a do lesov
hádzali
český granát
tak naliehavo
prišiel pred moje dvere
prosiť október

s výšivkami srnčieho parožia
a dlhou slzou
ktorou slimáky
po celý život
písali zápisky
z tohoto sveta

sýrkory si zložili prilby
kone sa vyzuli
z bielych čižiem
a líky odklonili kopie
vzpriamenej légie stebiel

mohla by som napísať
že tak začína druhá jesen bez Petra
ale prerástla ma báseň

a dážd'
visiaci za vojnovú nohu
ktorú ešte stihol umyť
so šnúrkou husí
natiahnutou cez sobotu

berlín

(6. 9. 2008)

začalo sa stmievať
a ani margarétky
nechceli zostať
s príslubom
že možno ešte bude leto

nad bylinkami
sa celkom potichučky
natrhával
voňavý závoj lúčnych svätíc

pi, vonia
pivonia
tak sa ďalej
skláňal medzi ľuďmi
dobrotivý september

dvadsiate storočie
bolo sivá húška
smutne odlietajúca
nad týmto mestom

...a sucho v hrdle
ako v herbári
tak veľmi smutno
zo schopnosti zmôcť sa
na cibulky dažďa
iba na súcit

* * *

náš profesor dejín
nosieval
v ľavom vrecku
na košeli
hrebeň

aby si mohol
rozčesať srdce
vždy keď sa niekde
začala vojna

neplakal
len cestou zo školy
šľapal po púpavách

až keď bol ďaleko
nenápadne sa obzrel

čo ak by tadiaľ náhodou
kráčali deti
ktoré sa chcú napiť
aspoň rastlinného mlieka

* * *

(22. 7. 2008, lúka pod vrchom
Vellamäe, južné Estónsko)

ako nesprávny denník
som raz chcela potrať trávu
keď sa mi čosi nepáčilo
na vlastnom tele

nadomnou trúbili oblaky
s dodávkami tmy
a ako zo stíhačky
ma sledoval niekto malý
schovaný v jastrabom oku

tak som si vravela - všetko zničím:
vyženiem zo seba ženu
odistím explózie strukov v júni
rozbijem porcelán v leknách
a zaškrtím dunaj
keď do neho hodím vankúš
z vysokej veže mlyna

a kým som takto
nosila hrdo na pleciah
vlasý ako strapce z epoliet

bolo ticho

len v diaľke
stále krúžil bocian

a celkom pokojne
odletel na susednú lúku

JOZEF KOTTRA ST.

(Hlavná cena v kategórii próza)

Peter a Lucia

V strnulom tichu bielych stien obaja už dlho mlčky sedeli. Nedalo mu a tak sa ozval:

„Na príjem?“

„Hej“, - prikývla a nedbalo hodila pohľad na objemnú kapsu vedľa lavičky.

„Prvýkrát?“ - vyzvedal a očami i srdcom prezeral dievčinu, možno svoju rovestničku.

„Už som to prestala rátať ... A ty?“

„Tiež. Chodím sem ako na klavír“ - trpko sa usmial, nespúšťajúc sa jej.

„Dnes im to akosi trvá“ - dodal, ani keby sa bál, že už nebude o čom rozprávať.

„Majú niečo súrne. Keď som prišla, sestry splašene pobehovali. Ani primára som ešte nevidela.“

„Správny chlap, ten pán primár. Už ma neraz dostal z toho najhoršieho. A to zakaždým len pekným slovom a neraz i pohladením. Takým otcovským, ťažkou, ustaranou, ale láskavou rukou.“

„Hej, hovorí sa o ňom, že sa mu rozpadla rodina. Hneď po tom, čo si nevedel zachrániť vlastnú dcéru pred touto hlúpu chorobou. Manželka mu vraj nič nevyčítala, len sa jednoducho zbalila. Zostal sám, a preto nás má všetkých tak rád...“

Možno by stihli toho aj viac, ale na konci chodby to zašumelo. Blížil sa celý tím na čele s primárom.

„No poď Lucka! Peťo, ako správny gentleman, zatiaľ počká“, ozval sa usmievaný a dobrácky šéf onkologického oddelenia.

Peter sa až teraz spamätal, že sa ani len nepokúsil predstaviť dievčine, s ktorou tu možno strávi niekoľko nasledujúcich týždňov. Urobil to za neho dobrácky doktor, ktorý im pri každej návšteve vlieva novú nádej do života. Aj teraz ich čaká niekoľko procedúr chemoterapie, možno i ožarovania a tie nekonečné prebúdzania sa k životu. Tie sú na tom všetkom najhoršie. Práve vtedy, v tom období, keď liečebná kúra sa už posnažila z človeka vyhnat' nakopené svinstvo, keď už účinky liekov a žiarenia majú postupne ustupovať a telo sa má opäť prebudíť a začať znova žiť. Tie chvíle návratu do života sú najbolestnejšie. Paradoxne ako keby sa vtedy človeku už ani nechcelo žiť. Vtedy stráca všetku nádej a silu vrátiť sa. Ale Peter sa pri týchto spomienkach dnes akosi neplašil. Dokonca mal pocit, že sú mu príjemné. Odrazu sa tešil na všetky tie návraty. Cítil, že dnes už vie, prečo a pre koho sa bude vracat'. A nielen to. Zauzomienil si, že sa bude všemožne starať aj o Luciu a bude pri nej zakaždým, keď mu to jeho zdravotný stav a sestričky dovoľia.

Zasnívaný ani nezbadal, ako si Lucka k nemu prisadla. Nepočul, ako ho posielala dovnútra. Až keď mu položila ruku na plece, vrátil sa na chodbu, do čakárne.

Už je tu tretí deň a nestretol svoju spolupútničku. Len od sestričiek jej občas poslal lističek s niekoľkými vetami, takými vyplašenými chlapčenskými táraninami. Nedostal však žiadnu odpoveď. Až v piatok večer si ho prstom privolala ku dverám sestry z nočnej služby:

„Zober si župan a pod“ - prikázala mu stroho a on poslúchol.

Previedla ho na ženské oddelenie, rovno k Luckinej posteli. Tá vystrela ku nemu prosebnú ruku a slabunkým hláskami zaľakovala. Oboma svojimi dľaňami zakryl krehkú dievčenskú dľaň a ospravedlňujúc sa ticho šepkal:

„Prepáč, myslel som si ...že si ...že si na mňa zabudla“. Potriasla splašene hlavou, zahalenou do kvietkovanej šatky, a on pochopil. Lucka má už za sebou

Odhalenie pamätnej izby P. H. Jurinu v Kysuckej knižnici a uvedenie monografie o spisovateľovi. (Zľava: Teodor Križka, predseda poroty, Janka Mudriková, riaditeľka knižnice a Pavol Holeštiak, autor monografie a riaditeľ úradu ŽSK)

prvé kúry a teraz je len na ňom, aby jej z toho pomohol. Držal ju pevne za ruku a bolo mu fajn. Mal pocit, že je dôležitý a že je na správnom mieste. Vedel, že nemusí nič a o ničom hovoriť. Lucke stačilo, že je tu. Veril a cítil, že teraz patria len jeden druhému. Nerobil si žiadne ideály, nesníval, žil len túto chvíľu, ktorú mali práve pre seba. Oddával sa jej plným svojim životom. Veril, že jedine darovaná modlitba a láska budú dynamizovať každú minútu, každú sekundu ich spoločných chvíľ. Postupne sa im obom privierali viečka, až napokon zaspali so zapletenými rukami.

Sestrička už dávno pomerala a popapísavala večerné teploty i vydala lieky posledného sledu, keď tiško odvieďla nášho gavaliera od jeho milej.

„Môžem aj zajtra?“ - šeptom sa opýtal pred svojou izbou. Sestrička prikývla. Peter sa radostne ku nej nahol a letmo ju pobožkal na líce s tichým - „ďakujem“.

Službukonajúca sa rýchlo vzdialila a rožkom zástery zotrela splašenú slzu.

Dni sa míňali, personál bral Petrove návštevy ako samozrejmosť. Ale prišiel rad aj na jeho procedúry a jeho dni, pretkané s prebdenými nocami. Vtedy sa človek zviha v krutých bolestiach a krčoch, telo nedokáže nič prijať, ba dokonca vyhadzuje z neho všetko, čo tam ešte zostalo. Napínanie, strmé zvraty v ubolenom človeku a on nedokáže vnímať ani len okolie.

Aj Peter prešiel opätovne týmto utrpením. Keď sa však raz tak v neskorom popoludní prebral, nekonečne uťahaný a dobitý od prebolených dní a noci, prekvapil ho príjemný úsmev. Z rohu jeho stolíka sa usmievala známa tvárička. Perokresba Luckinej šťastnej podobizne bola ohromne originálna. Pokúsil sa i on rozžiariť tvár a tiško pozdravil. Natiahol ruku a jemne pohladil po líci. Preberal sa k novému životu, zobúdza sa do ďalšej etapy svojej strasti, novej radosti zo života.

Tie nasledujúce stretnutia pri procedúrach, ale najmä na večerných rozhovoroch im veľmi rýchlo utiekli. Začali snívať a budovať spoločný zajtrajšok, svoje budúce šťastie. Nesľubovali si toho veľa, len chceli, aby ten druhý bol šťastný v spoločnej prítomnosti. Nehovorili ani o svojich diagnózach, tie boli niekde v ústraní, v zabudnutí. Prežívali svoju lásku, svoju radosť, ktorú im nik nemohol vziať. Boli šťast-

ni jeden vedľa druhého a tešili sa na rozkvitnuté čerešne. Keď zakvitnú záhrady a sady, keď v korunách stromov zabzučia včely, vtedy sa stretnú, aby si toho povedali viac. Aby svoju lásku spečatili bozkom šťastia.

Včely už prestali bzučať v korunách stromov a sen nenaplnenej lásky odplával v ústrety blankytnej oblohe. Verím, že i tam hore kvitnú čerešne, aby sa tá láska dvoch čistých mladých duší naplnila v tej nekonečnej a večnej láske - v Bohu.

Minsk, piatok 29. 2. 2008

KATARÍNA DŽUNKOVÁ

(Hlavná cena v kategórii próza)

Sestra

Stála som oproti dlhej chodbe z tmy a mala som pocit, že potrebujem utekať. Stála som na zastávke električky a z celej tej zúrivosti, nešťastia a sklamaní by som najradšej vytrhla kus vzduchu ako stránku z novin, pokrčila ju a odhodila. A potom ďalšiu a ďalšiu, hlavou mi sekalo strašne veľa obrazov, myšlienky sa vylievali z korytok a preskupovali do obrovskej povodne. Stojím na zastávke električky a chce sa mi utekať je tam podchod tmavý podchod a dlhý akcent noci nie tam nemôžem ísť nie nie prešľapujem na mieste bežím - čo robiť - čo robiť - musím spáliť kalórie, potrebujem okamžité pohyby, jedlo mi leží v bruchu - čo mám robiť - čo mám robiť.

Potrebovala som ten nepokoj niečím uhasiť. Najprv bol záchvat hladu taký silný, že som mala pocit, že prehltne vzduch. Pchala by som ho do gágora a potom ďalší a ďalší, už som zrazu nebola jemná, žiadne melioratíva, žiadne eufemizmy, žiadne deminutíva, žiadna poetika, žiadne jemné dievčatko ten záchvat tu bol a bol tu a tu bol bol bol. A najradšej by som takto namáčala prsty do vzduchu a vtlačala ho do seba až na prasknutie. Zamurovávala by som tú dieru v žalúdku a zožrala všetky dni nech odíde leto aby som sa zbavila hrozby že ma niekto uvidí v plavkách a povie že som tučná nech odíde jeseň preboha len jeseň nie mráz bude robiť stehy na bielych krajkách mojej šije a aby som to zahnila budem jesť jesť a jesť nech už príde zima nie nech odíde zima v zime nosím tie úzke čierne nohavice a mám strach že sa do nich nenavlečiem nech príde jar nie nech už odíde jar na jar je veľká noc a koláč

a musím ich jesť musím ich jesť nech už príde leto nie nech odíde leto vtedy sa musím ukázať v plavkách... A takto som podmieňovala celý rok a chcela ho nechať vybuchnúť, pretože som cítila nepokoj, nepokoj, strašný nepokoj. Ani v jednom mesiaci nebolo pre mňa miesto. Na jednej strane som chcela, aby čas zastal, aby ma ľudia obdivovali, kým som ešte chudá. Na druhej strane som chcela, aby čas pretekol a ušiel, pretože som sa bála chvíľ, kedy budem musieť sedieť, kedy na mňa budú číhať tuky, kedy budem v spoločnosti a budem sa musieť usmievať, budem musieť povedať profesorom:

hýbem prstami a vravieť: „Aha, vidíš, ako šnúrka! Pozri, pozri sa a obdivuj ma, ako mi spod pokožky vytrčajú chrupavky a šlachy. Des sa ma, chváľ ma, boj sa ma, opovrhuj mnou!“ A potom som mala pocit opačný. Prekážalo mi, že na ďalšom námestí a na zastávkach bolo ľudí priveľa. Utekala som a bála som sa, že sa na mňa všetci dívajú, že na mňa ukazujú prstom: „Aha, to je ona! A vôbec nie je taká chudá, ako si namýšľa! Aha, my to o nej vieme! Myslí si, že to pred nami schová! Myslíš, že sme nevideli tvoje dnešné žranie? Pochybila si! Nevydr-

„Dobrý deň“, budem musieť akceptovať slovné spojenie obedňajšia prestávka a vonku bude príliš zima, aby som mohla z práce ujsť.

Bežala som po ulici a zrazu mi ako vznelivej žene prekážalo všetko. Prekážalo mi, že bola prázdna, topole žili na vysokej nohe a ja som sa hnevvala, že tu nie je nikto, kto by sa na mňa s opovrhnutím pozrel, aká som chudá a ja by som pocítovala slasť. Nemal mi kto pochváliť Gibraltarskú skalú na bedrových kostiach. Nemala som komu ukázať, ako sa premieňam na marionetu, keď

žala si to! Jedla si! Jed-la! Vie-me-to! Vie-me!“

A potom ten strašný strach, že uprostred námestia leží ako vodný vír modré božie oko, že ma vidí bože prepáč teraz žmurkni teraz sa prosím nedívaj som strasna a z písmen mi obcas opadava diakritika ako omietka na chramoch v Druskininkai a Šalčininkai viem ale chápeš musela musela som sa dívať na to aké široké stehná má socha panny márie odpusť odpusť pane so smutnými očami.

Záchvat ustával. Brucho som si plnila čokoládou a na chvíľu ma zalieval pocit úľavy. A vedela som, čo nastane. Zajtra si budem znova sľubovať, že to už neurobím, že budem poslušná a budem sa kontrolovať. Na dva - tri dni sa stanem opäť normálnym dievčaťom a nebudem jesť nič. A na tretí deň to príde, hlad vstane z mŕtvych a ja mu opäť podľahnem, aby som na námestí uvidela božie oko, čelo, lebečnú kosť, jeho mečovitě teliesko medzi rebrami a celú tvár. A potom si budem zase sľubovať, že už nikdy, že už nikdy, už nikdy trojdňové nikdy viac.

Z kabelky som vytiahla kľúče, vtiahla brucho, aby nebolo vidno jeho dnešnú kupolku a to, čo v ňom mám a čo tajne jemjemhamhamjem. A habbila som sa, strašne som sa habbila pred mojou sestrou. Ako si mám pred ňu stúpnuť, ako sa jej mám pozrieť do očí, keď za jej chrbtom, za jamkami na jej chrbte, do ktorých by sa dali sadiť čerešne, za ušľachtilým koncertom a hudbe púšťanej z medzistavcových platničiek mojej drahej sestry robím to, čo robím. Výbuchujem a upokojujem sa. Búrím sa a kapitulujem. Jem a nejem.

„Ach, oblaky dnes mali farbu ako zúbky okolo jazyčkov tvojich tenisiek!“ povedala sestra a vyšla z kuchyne smerom ku mne. „Ahoj.“ Usmiala som sa. Pod tričkom sa mihli jej jamky na krížoch, najkrajšie jamky na svete, do ktorých bolo hodno zasadiť božie oko z námestia. Zajtra bude utorok.

Snímky: Scarlett Ďurná

Účastníci vyhodnotenia Jurinovej jesene 2008 s Lubošom Strížom (štvrtý sprava), starostom rodnej obce P. H. Jurinu

Výsledky celoslovenskej literárnej súťaže duchovnej tvorby Jurinova jeseň 2008:

POÉZIA:

Prvú cenu Pavla Hrtusa Jurinu (udeľuje Obec Klokočov) obdržala KATARÍNA DŽUNKOVÁ.

Druhú cenu Pavla Hrtusa Jurinu (udeľuje Kysucká knižnica v Čadci) - EVA BAČINSKÁ.

Tretiu cenu Pavla Hrtusa Jurinu (udeľuje Žilinský samosprávny kraj) získali DUŠAN HRUŠKA a GABRIELA GRZNÁROVÁ.

PRÓZA:

Hlavnú cenu Pavla Hrtusa Jurinu (udeľuje Obec Klokočov) získali - JOZEF KOTTRA st. a KATARÍNA DŽUNKOVÁ.

Druhú cenu Pavla Hrtusa Jurinu (udeľuje Kysucká knižnica v Čadci) získali - JOZEF PÁLENÍK a PETER BURSA.

Tretiu cenu Pavla Hrtusa Jurinu (udeľuje ŽSK) získala JULIANA ŠTEFÁNKOVÁ.

Staré známe pravidlo hovorí, že výklad histórie je vždy limitovaný dobou, v ktorých vzniká. V ideálnych podmienkach môže byť podkladom pre zveľaďovanie kultúrnosti, duchovných hodnôt spoločnosti, jej sebauvedomenia či zrkadlom konštruktívnej kritiky. V prípade opačnom prípade jej úloha často upadá do sféry, ktorú dokonale vystihol už francúzsky cisár Napoleon Bonaparte. Stáva sa „slúžkou politiky“, nástrojom pre ospravedlňovanie spáchaných (zlo)činov, ergo, rola histórie klesá do roviny obyčajného prezentizmu.

Špecifickú formu „prispôsobenia si“ dejín využil vo svojom diele Slovenský národný socializmus (1941) dvorný ideológ ľudáckeho režimu Štefan Polakovič. Jeho názov by mohol zväztať k rôznym myšlienkam o obsahu tohto filozofického traktátu. Každopádne, Polakovič ako stúpenec klerikálo-konzervatívneho krídla HSES a politiky J. Tisu neupadol v tomto prípade celkom do klieští pronacistického aktivizmu a - na rozdiel od niekoľkých iných publikovaných propagandistických brožúr o slovenskom národnom socializme - poňal svoju prácu v apologetickom duchu.

Jeho nepriehľadná snaha o obhajobu slovenskej štátnosti sa však v hľadisku dobového kontextu nemohla zaobiť bez využitia viacerých kontroverzných téz a terminologických novôt. Hoci Polakovičovo teoretizovanie a zdôvodnenia nemajú v dnešnej serióznej historiografii miesto, sonda do jednej z hláv diela nám pomôže lepšie sa zorientovať v historickom myslení ľudí, reflexii, ale aj dezinterpretácii dejín Veľkomoravskej ríše počas rokov 1938 - 1945.

ANTON HRUBOŇ

K Polakovičovej „idei svätoplukovskej koruny“

Návrat k historickým koreňom

Jedným zo základných východísk Polakovičovej filozofie tzv. slovenského národného socializmu bol prvok historizmu, ktorý do nej prenikol ako zakonzervovaná obrodenecko-romantická tradícia z 18. - 19. storočia. Hľadanie čo najstarších historických koreňov národa, ich mystifikácia a prispôbovanie momentálnym politickým potrebám boli v čase tvorivacej sa „Novej Európy“ pod drobnohľadom nacistického Nemecka obzvlášť aktuálne. Najmä propaganda malých krajín takto obhajovala právo na svoj štát a miesto v jej rámci. Polakovičova filozofia nebola v tomto smere žiadnou výnimkou.

Š. Polakovič hovorí už v úvode state svojho spisu o nutnosti návratu k stredovekým koreňom, pretože „neboli by sme hodni tohto štátu ani svojej minulosti, keby sme sa nevracali k jej večne živým prameňom“. Podobne, ako už predstavitelia bernolákovskej generácie koncom 18. storočia, nadviazal na tradíciu Veľkej Moravy, ktorú označuje za nositeľku prvej slovenskej štátnosti. Táto Polakovičova téza však napriek svojej vratkosti a vyvrátenosti v súdobej spoločnosti nenarážala na veľký odpor (rovnakého názoru bol napríklad aj najznámejší vtedajší historik František Hrušovský) a bola považovaná za „historické zdôvodnenie“, ktorým malo Slovensko „ukázať cudzine, že slovenský štát 20. storočia nie je historicky neodôvodniteľným novom, ale iba spravodlivým obnovením starého a slávneho slovenského štátu z 9. storočia“. Na tomto podklade mal byť budovaný aj ideologický základ štátnosti 1. Slovenskej republiky: štátnopolitickú tradíciu stelesňovalo „Svätoplukovo kráľovstvo“, kresťanský zasa „cyrilometodejská idea“.

„Svätopluk - symbol moci a štátnosti“

Dôvod, prečo si Polakovič zvolil za ideálneho vládu Svätopluka, je z dobového kontextu viac ako zrejmé. Slovensko bolo jedným z najmenších štátov vojnovnej Európy, a preto štátna propaganda potrebovala v širokom povedomí spoločnosti navodiť mienku o niekdajšej existencii „slovenského“ panovníka, ktorý sa rozsahom svojej moci a ríše priblížil k (toho času neohrozenému) diktátorovi Adolfovi Hitlerovi. Polakovič o Svätoplukovi priamo hovorí: „Ide, o človeka, ktorý je naplnený túžbou po moci a ktorý si tvrdou päsťou chce zaručiť pokorenie susedských nežičlivcov...“

Symbol Svätopluka pôsobil jednak ako fiktívny symbol slovenských dejín, abstraktná myšlienka štátnosti a zároveň hmotný dôkaz o tom, že Slováci majú

„vôľu žiť samostatným a úplne nezávislým štátnym životom, na aký si robia nárok susedné koruny“. Táto vôľa je pritom podľa Polakoviča vyjadrená v historickej veľkomoravskej tradícii, pre ktorú používa alegorické pomenovanie „svätoplukovská koruna“.

„Svätoplukovská koruna“ a jej význam

Svätoplukovskú korunu Polakovič definuje ako ideu, ktorá má „sýtiť slovenské spoločenstvo vedomosťou k vlastnej nezávislej štátnosti, ktorú si musí náš národ udržať ako jediný spoľahlivý prostriedok svojho duchovného vzrastu, ktorý je cieľom národa“, a teda zároveň stvárať jediné možné územné zastrešenie Slovákov, tvoriac tak protipól ku korune svätostefanskej a svätováclavskej. V tejto súvislosti konkretizuje i tzv. právo na slovenskú zem, ktorú označuje za „sväté dedičstvo minulých generácií“ a bližšie špecifikuje vyplývajúce a späť práva „práce, kultúrnej tvorby a utrpenia“. Svätoplukovskú korunu Polakovič považuje za životný priestor (paralela s nemeckým Lebensraum) Slovákov v Podunajsku bez „cudzieh, neslovanských prisad“.

Svätoplukovská koruna má však u Polakoviča okrem štátnotvorného významu i funkciu trojitého symbolu:

1. politického, ktorý viaže národ k jednote (vychádzajúc zo známej legendy o Svätoplukových prútoch),

2. morálneho, ktorý je zložený z „tradičných slovanských cností“ - „podnikavosť, odvahu, bojovnosť, hrdinkosť, tvrdošijnú nepoddajnosť a obranu vlastného až k samožertvu“. Tieto vlastnosti musia byť podľa Polakoviča kontinuuálne napojené i na súčasný život, avšak nie v zmysle útočnej, expanzívnej politiky, ale duchovného vypätia k práci za účelom utvorenia vyššej kultúry,

3. ideologického, kde je svätoplukovská myšlienka dopĺňovaná cyrilometodskou myšlienkou tak, že sa vzájomne nepopierajú. Nestoja proti sebe i navzdory Svätoplukovmu negatívne postoju k Metodovým nasledovníkom a staroslovienskej liturgii, lebo národ nepreberá od Svätopluka jeho omyly, ale pozitívne hodnoty, pretože symbolizuje slovenskú štátnu myšlienku. Tieto dve idey sú vzájomne dopĺňajú „v harmonickú jednotu slovenskej štátnej ideológie“.

V neskoršom období sa Štefan Polakovič od viacerých svojich názorov dištancoval. „Idey svätoplukovskej koruny“ sa však podobne ako mnoho ďalších slovenských exulantov nezdala a táto vedomie či nevedome istým spôsobom ovplyvňovala i ovplyvňuje ich historickú, resp. publicistickú tvorbu dodnes.

Z hľadiska dejín 1. Slovenskej republiky tvorila spoločne s inými jeho zásadami a autormi časť kontroverznej filozofie, ktorú je potrebné kriticky rozanalyzovať a posúdiť, ako determinovala vývoj a rozličné spoločenské zjavy v štáte v tzv. etape slovenského národného socializmu.

Suchoňova opera Krútnava sa stala roku 1950 prvou obeťou komunistickej cenzúry. Od tých čias na Slovensku i v zahraničí znela iba v znetvorenej forme, v ktorej sa strácala jej kresťanská idea. Ústrednou témou opery je odpustenie. Oproti starozákonnému „oko za oko, zub za zub“ prináša nám Suchoň posolstvo Novej zmluvy, odmietajúce pomstu. Po priznaní viny, úprimnej ľútosťi a prijatí pokánia prichádza ku katarzii a k odpusteniu. V tomto je Suchoňova opera nadčasovou a svojou ľudskosťou je rovnako účinná dnes, keď tak často dochádza k spochybňovaniu morálnych hodnôt.

Štátna opera v Banskej Bystrici uviedla 18. 10. 2008 v Dome umenia v Piešťanoch po takmer 60 rokoch neskreslené, originálne znenie Krútnavy s mimoriadnym úspechom a ohlasom obecnstva. Tento akt neskorej rehabilitácie je zároveň návratom a uctením si duchovného vlastníctva autora, ktoré je súčasťou slovenskej kultúry v hodnotovej úrovni s dielami Hviezdoslava a Benku. Režisér Roman Polák a dirigent Marián Vach na scéne Jaroslava Váleka predviedli so sólistami Máriou Porubčinovou, Jánom Gallom a Michalom Hyrošom strhujúcu hudobnú drámu na vysokej umeleckej úrovni, stvárnenu s neobyčajnou emotívnou hĺbkou.

Cesta k tomuto kultúrnemu činu nebola jednoduchá. Suchoň doživotne trpel tým, že Krútnava zaznievala v rozličných, viac či menej skresľujúcich verziách. V morálnom súboji dvoch činoherných postáv, Básnika a Dvojníka (Pokušiteľa) Suchoň zobrazil odveký zápas dobra so zlom, a obsah opery ako príbeh v príbehu vyznieva ako prímer svedomia, pravdy a odpustenia. Práve tento, v dejinách opery ojedinelý rámec bol však najviac v protiklade s ateistickou ideológiou a preto musel vypadnúť.

Keď roku 1989 prišlo k zmene režimu, bol autor už ťažko chorý a nevládal doplniť medzitým stratené partie, ani presadiť návrat k originálu. Treba s poľutovaním uviesť, že ani naše hudobné inštitúcie, či operné realizačné teamy, neprejavili ochotu po ťažkých desaťročiach predstaviť obecnstvu nesfalsovanú podobu Krútnavy. Vyžadovalo to totiž zmenu a doplnenie partitúry o cenzúrou odstránené stránky. V origináli sa zachoval len neporušený autografný klavírny výťah opery (v Hudobnom múzeu v Bra-

Rehabilitácia Krútnavy

Generálna riaditeľka sekcie umenia Mgr. Janka Motyčková odovzdáva ďakovný list ministrovi kultúry prof. Dr. H. J. Oehmovi. V pozadí V. Bokes a F. Klinda.

tislave), a všelijako pozmenená partitúra s vytrhnutými úsekmí. Iba porovnaním týchto prameňov s cenzurovanou podobou a troma v rokoch 1951, 1962 a 1970 vydanými materiálmi sa dali rekonštruovať a inštrumentovať chýbajúce časti. Na prevedenie tejto umelecky, časovo a finančne náročnej práce nebolo dost' vôle. Pohodlnejšie bolo jednoducho prijať hotové (hoci skreslené) materiály a vyhovárať sa na to, že sú „divadelnejšie“, že krátke činoherné vstupy sú ťažko realizovateľné, a že Suchoň vlastne aj súhlasil (musel súhlasiť!) s úpravami, atď. Nebrala sa do úvahy skutočnosť, že Suchoň pred straníckou inkvizíciou komisiou roku 1950 vyhlásil „...Neberte mi tento rámec, veď tým oberiete operu o to najcennejšie: o jej ideovú podstatu!“ Ale práve v tom bolo jadro problému. Od komisie, ktorá bola zložená z troch militantných ateistov a troch Židov, sa nedalo čakať porozumenie pre Suchoňovo

kresťanské zmýšľanie. Namiesto etického apelu na svedomie chceli mať straníci z opery folklórnu kriminálku. Nemilosrdne sa škrstal text, hudba, skreslil sa obsahový zámer opery. Po celých ďalších desaťročiach znela Krútnava deformovaná. Aj v dobách ideologického „odmäku“ sa podarili iba malé ústupky, ktoré sa neznaľej verejnosti predkladali ako „návrat k originálu“. Tak sa však nestalo. Ani v banskobystrickej inscenácii roku 1963 sa inscenátori (Branislav Kriška, Igor Vajda a Ján Valach) napriek Suchoňovej veľkej túžbe nevrátili k originálu. Sám I. Vajda (in Danica Štilichová: Život plný hudby, Bratislava, 2005) píše: „... z prevádzkových dôvodov sme s Kriškom Básnika a Dvojníka vynechali a záverečný zbor sme nechali spievať s textom Viery Markovičovej-Záturckej...“ Teda nie Suchoňov súhlas k zmene, ale prevádzkové problémy boli rozhodujúce. Ale vtedy ani nemohli uviesť originál, keď nemali

k nemu príslušné noty! Keď inscenátori Suchoňa postavili pred hotovú vec, mal azda deň pred premiérou zakázať uvedenie, ktoré sa študovalo pol roka? Prezentovať to ako „súhlas“ autora (ako píše B. Kriška v Slovenskej hudbe, Bratislava, 1998) bolo prinajmenej nekorektné.

Pred 90 výročím narodenia E. Suchoňa som v HUDOBNOM ŽIVOTE (1997) a neskôr aj v KULTÚRE 2/2000 publikoval štúdiu o problematike Krútnavy a o vynucovaných súhlasoch, a posielal ich apelatívne všetkým rýchlo sa strieďajúcim umeleckým šéfom a dirigentom opery SND v Bratislave. Zase však dali prednosť okýptenému zneniu v Jakubiskovej rézii, ktorý možno ani nevedel, že v Hudobnom múzeu leží originál Krútnavy. Domnievam sa, že úlohu v tom hral rovnako kus pohľadníka, ako aj finančná náročnosť rekonštrukcie partitúry a výroby príslušných prevádzkových materiálov. Je možné, že im naďalej nevyho-

vovala hlboká idea autora a chýbal rešpekt k nedotknuteľnosti jeho duševného vlastníctva. Tak, či tak, ani v šiestom desaťročí po cenzúre teda nebol k dispozícii originálny text. Tri generácie hudobníkov a poslucháčov nemali možnosť poznať pôvodinu nášho hudobného pokladu!

Slovensko koncom deväťdesiatych rokov navštevoval priateľ Slovenska profesor Dr. Hans-Joachim Oehm z Wuppertalu, ktoré je družobným mestom Košíc. Keď som ho oboznámil s neradostným osudom Krútnavy a s komunistickými zásahmi do diela najvýznamnejšieho slovenského skladateľa, nadchol sa pre myšlienku rekonštrukcie opery. Presvedčil Mestskú radu vo Wuppertali, aby vyčlenila prostriedky, a k 10. výročiu Slovenskej republiky (2003) darovala vtedajšiemu prezidentovi Schusterovi ako čestný dar mesta realizovanú rekonštrukciu diela, príspevok k aktu kultúrnej rehabilitácie. To sa aj stalo v slávnostnom rámci. Profesorovi VŠMU Vladimírovi Bokesovi sa medzitým v trojročnej práci podarilo reštaurovať dielo a zachrániť ho tak pre budúcnosť. V obsiahlom sprievodnom texte k hudobnému materiálu podrobne vymenúva opravy a doplnky, ktorých bolo omnoho viac, než sa pôvodne myslelo.

Ani vtedy však ešte nebolo dobojované. Keď sa nové vedenie Štátnej opery v Banskej Bystrici o ďalšie štyri roky odhodlalo uviesť Krútnavu v originálnom znení, s hrôzou sa zistilo, že v kancelárii prezidenta Schustera sa dar mesta Wuppertalu záhadne stratil, nikto už o ňom nevedel. Našťastie prof. Bokes mal kópiu!

Na celej histórii je hádam najviac zarážajúce, je slovenskí činitelia a ich inštitúcie sa k skvostu našej hudby dlhodobo správali chladne a nevšímavo. Nie je ich dobrou vizitkou, že sa o rehabilitáciu Krútnavy napokon museli pričiniť dvaja penzisti. Keby sa nebol našiel nemecký nadsenec, ani dnes by sme nepoznali duchovné posolstvo Suchoňovo!

Teraz treba so zvedavosťou čakať na nasledujúci krok: kto sa zasadí o to, aby znovuzrodená Krútnava bola predstavená čo najširšej verejnosti a bola aj čo naj-skôr publikovaná. Treba totiž predstaviť originál aj zahraničiu, kde bola opera vo svojej cenzurovanej podobe inscenovaná na 35 scénach!

Štátna opera v Banskej Bystrici nám záslužne prinavrátila pôvodinu a vytvorila tým míľnik v dejinách našej kultúry.

FERDINAND KLINDA

Miestny odbor Matice slovenskej v Bratislave organizuje raz za mesiac stretnutie s osobnosťou nášho spoločenského a verejného života v priestoroch evanjelizačného centra Quo Vadis. Dňa 29. októbra prijal pozvanie J. Ex. arcibiskup Mons. Dominik Hrušovský. Nakoľko ide o mimoriadnu osobnosť nášho duchovného života, na stretnutie prišlo aj mimoriadne veľa záujemcov. A neofútovali, lebo tam odzneli mnohé zaujímavé informácie a závažné myšlienky, ktoré každého obohatili a povzbudili. Rozhodol som sa podeliť aspoň niekoľkými slovami s čitateľom s tým, čo tam odznelo.

Za hlavnú tému svojho príhovoru si otec arcibiskup zvolil problematiku Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme (v roku 1998 bol povýšený na Pápežský SÚCM), ktorého bol 20 rokov rektorom. Avizoval však, že v diskusií odpovie aj na ďalšie otázky. Aby poslucháč pochopil všetky súvislosti v úvode stručne opísal svoj životný príbeh. Narodil sa 1.6.1926 vo Veľkej Mani, dnes len Maňa. V roku 1938 po Viedenskej arbitráži sa obec dostala do Maďarska a on pokračoval v gymnaziálnych štúdiách v Šuranoch. Slovenski študenti museli mať vtedy veľa odvahy a prekonať veľa maďarizačných nástrah i represálií, aby si udržali materinskú reč a národné ctenie. Z týchto študentov vyrástli zocelení a sebavedomí občania a národní dejatelia. Po vojne sa zabrané územie vrátilo Slovensku a on v roku 1945 zmaturoval. Rozhodol sa pre kňazskú dráhu a jeho diecézny trnavský biskup Mons. Pavol Jantusch rozhodol, že pôjde študovať do Ríma. Lúčil sa s ním 29. októbra 1946 a biskup len prejavil obavu, či štúdium vzhľadom na jeho subtlnejšiu postavu zvládne. Všetko zvládol úspešne, aj keď vzhľadom na finančnú tieseň vo veľkej skromnosti. Keď u nás po tzv. februárových udalostiach komunisti násilne uchopili moc, žiadali, aby sa vrátil. To odmietol a tak sa stal emigrantom. Po vysviacke v roku 1950 sa stal kaplánom v severnom Taliansku, neskôr farárom v horskej dedinke v Dolomitoch, kde získal skúsenosti z pastorácie. Po čase ho menovali profesorom filozofie a dogmatiky, odkiaľ pokračoval na misie do Francúzska pre Slovákov v zahraničí.

V roku 1966 jeho diecézny biskup Ambróz Lazík rozhodol, že sa musí vrátiť do Ríma, aby sa venoval slovenským adeptom na kňazské povolanie a hlavným slovenským emigrantom. Už vtedy bolo v Ríme viac našich vynikajúcich kňazov, ako Jozef Tomko, Štefan Náhalka, Ludovít Macák a ďalší, ktorí začali uvažovať o stavbe strediska pre Slovákov. Táto myšlienka dozrela ako Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda (SÚCM). Za finančnej podpory zahraničných Slovákov, najmä biskupa Andreja Grutku pôsobiaceho v USA, bol ústav vo veľmi krátkom čase zrealizovaný a otvorený v roku 1963. Prvým rektorom sa stal Mons. Š. Náhalka, po ňom v roku 1973 D. Hrušovský a po jeho odchode na Slovensko v roku 1992 úlohu prevzal Š. Vrablec. Boli to veľmi plodné roky. Svedčí o tom mnoho študujúcich, z ktorých dost veľký počet si zvolil kňazské povolanie. Vydané boli stovky knižných titulov, ktoré sa rôznym spôsobom dovážali aj na Slovensko. Z každého titulu boli odložené zvlášť pre Spolok sv. Vojtecha, Maticu slovenskú a bratislavský kňazský seminár. Posledné bolo vydanie Svätého Pisma starého i nového zákona (1995). Vydávali časopis Slovenské hlasy z Ríma, kde využil svoje skúsenosti Mons. Anton Botek. Zabezpečovali slovenské vysielanie Vatikánskeho rozhlasu, organizovali stretnutia slovenskej mládeže, kde aktívne pomáhali napr. Jozef Šramek, Don Strečanský, Don Anton Baník, Don Vojtech Zeman, Don Augustín Nádaský a ďalší. SÚCM navštevovali Slováci roztrúsení po celom svete. Boli poradcami mnohých osobností a spolupracovali s našimi rehoľníkmi pôsobiacimi v Ríme. Nezabudnuteľné sú turistické obhliadky pamätihodností Ríma spojené s audienciami u Svätého otca, pre Slovákov prichádzajúcich vlakmi a autobusmi najmä

STANISLAV MÁJEK

Matičiar s arcibiskupom Mons. Dominikom Hrušovským

v rokoch 1968 - 1971 a potom po roku 1989. Ročne prichádzalo asi 20 tisíc pútnikov. Organizovali ich saleziani Don Štefan Fabera, Don Štefan Šilhár a ďalší. Otec arcibiskup spomenul jednu audienciu mladých krojovaných Sloveniek a Slovákov z Nižnej na Orave a z Hriňovej, pri ktorej zaspievali nádhernú pieseň Kráľovná nebies. Svätému otcovi Jánovi Pavlovi II. od dojatia vypadli slzy. Dnes na to v Ríme spomínajú.

Veľmi zaujímavá bola diskusia. Diskutujúci sa pýtali napríklad na Jozefa Cigera Hronského, ktorého spomenul v homílii v Nitre na sviatok sv. Cyrila a Metoda 5. júla 2008, ako to bolo so záchranou dnešného objektu Quo vadis, upozornili na nevyužívanie internátu Svoradov pre cirkevné účely, ďalej sa pýtali, či je pravda, že sa negatívne vyjadril k blahorečeniu Dr. Jozefa Tisa, či nie je v súčasnosti činnosť SÚCM utlmená, prečo Katolícke noviny mlčia o ústave, kňazoch i laikoch, ktorí pracovali pre vieru a národ a podobných otázkach, aké má skúsenosti z pôsobenia vo funkcii nuncia v Bielorusku. Pokúsím sa čo najvýstižnejšie, nie doslovne, uviesť jeho odpoveď.

Jozefa Cigera Hronského poznal ako čestného a hlboko veriaceho katolíka, ktorý veľa vykonal, vytrpel a vysoko si ho váži. Žil v argentínskom mariánskom pútnickom meste Lujan, kde ľudia naňho hľadali ako na svätca a kde ho aj pochovali. Bol veľkým ctiteľom sv. Cyrila a Metoda, a preto ho spomenul v homílii 5. júla. V čase, keď sa rozhodovalo, či ponechať, alebo predať nejaké reklamnej firme na automobily objekt Quo Vadis, bol zásadne proti predaju, lebo v centrálnej časti Bratislavy nebol jediný objekt, v ktorom by sa mohli konať podujatia katolíckych spoločností. Takáto činnosť je pre život Cirkvi nesmierne dôležitá. Podobná je situácia internátu Svoradov, ktorý by mal slúžiť pre potreby Cirkvi. Bratislava nemá ani ubytovacie priestory, ktoré by poskytla väčšiemu počtu účastníkov rôznych cirkevných podujatí. Tým sa významné podujatia v Bratislave nekonajú a presúvajú sa do susedných štátov. Pokiaľ sa týka Dr. Jozefa Tisa, nikdy nevyjadril sa negatívne k prípadnému procesu jeho blahorečenia. Vyjadril sa v tom zmysle, že každý beatifikačný proces je oprávnený iniciovať len diecézny biskup, do ktorej zomrelý patrili. Otázka, prečo Katolícke noviny čitateľov dostatočne neinformujú o SÚCM a skutočných súčasných problémoch, by mala zodpovedať redakcia KN, alebo ten komu podliehajú. Bolo by aj žiaduce nájsť riešenie na oživenie činnosti SÚCM. Bielorusko je citlivá téma a nemôže o ňom objektívne písať nejaký novinár, ktorý tam príde na jeden, dva dni. Nakoľko tam strávil viac ako 5 rokov, viac videl, skúsil a aj to nemusí byť úplné, ale dovolí si vysloviť svoj názor. Je tam síce autoritatívny režim, ale na základe mnohých poznatkov od ľudí Lukašenkovej vlády má asi 64 až 70 % podporu obyvateľstva. Tento prieskum uverejňujú aj renomované západné agentúry. Svedčí to o tom, že za daných sociologických pomerov spoločnosti, takýto spôsob vládnutia vyhovuje drvivej väčšine obyvateľstva, keď sa ľudia cítia aj bezpečne. Za čas jeho pôsobenia vo funkcii nuncia, po prekonaní problému priestorov nunciatury a ubytovania, nemal väčšie problémy a vychádzali mu v ústrety. Vzťahy medzi Vatikánom a Bieloruskom sú dobré.

Otázok bolo ešte veľa, ale časový priestor bol obmedzený ďalšou akciou a tak sa stretnutie skončilo búrlivým potleskom a zaspievaním hymnickej piesne Kto za pravdu horí. Dlhé a srdečné bolo lúčenie pred budovou, kým otca arcibis-

kupa odviezlo auto do rodnej Mane, kde býva. Priateľ mi pri lúčení povedal, že také stretnutie tu ešte nezažil. Súhlasil som. Cestou domov mi prichádzali na um mnohé otázky, ktoré súviseli s týmto stretnutím. Je škoda, že otec biskup D. Hrušovský so svojimi skúsenosťami nezostal na Slovensku pôsobiť dlhší čas. Z banálnych dôvodov sa odmietlo založe-

vanom prechádzali pri Janove, išli sa okúpať a zloději ich okradli. Týmto nešťastným turistom pomohli vybaviť potrebné veci a návrat domov. Nemožno obísť lásku a starostlivosť o betavých rehoľných sestier a ich pomocníčok v ústave. Otca arcibiskupa si vysoko vážil Svätý otec i vatikánski hodnostári. Pre jeho charizmatiké vlastnosti, predovšetkým

nie ponúkanej prepo-
trebnej Katolíckej
univerzity, ktorí
obhajoval. A čo dnes?
Čosi bolo povedané,
čosi naznačené a veľa
ešte otvorené, nevy-
slovené. Ak nepod-
chytíme hlavne mlá-
dež, ak nebudeme
konštruktívne hovoriť
a písať aj o problé-
moch, bude naše ka-
tolícke spoločenstvo
upadať.

Na záver si do-
volím niečo povedať
to, čo otec arcibis-
kup zo skromnosti
nepovedal.

V SÚCM boli
prijatí a pohostení
mnohí Slováci prichá-
dzajúci do Ríma, ako
aj mnohí, ktorí sa v
Taliansku ocitli v nú-
dzi. Pamätám si, ako
nám pri jednej návšte-
ve spomínal našich
turistov, ktorí s kara-
vanom prechádzali pri
Janove, išli sa okúpať
a zloději ich okradli.
Týmto nešťastným
turistom pomohli
vybaviť potrebné
veci a návrat domov.
Nemožno obísť lásku
a starostlivosť o
betavých rehoľných
sestier a ich pomocní-
čok v ústave. Otca
arcibiskupa si vysoko
vážil Svätý otec i
vatikánski hodnostári.
Pre jeho charizmatiké
vlastnosti, predovšetkým

láskavosť, múdrosť, otvorenosť, opti-
mizmus i perfektné ovládanie taliančiny,
s úctou mu otvárali dvere v úradoch a sr-
dečne ho prijímali v mnohých talian-
skych rodinách. Aj preto bol v roku 1975
vymenovaný za biskupa Slovákov v za-
hraničí. S ústavom spolupracovali mnohí
naši zahraniční Slováci, z ktorých uved-
diem aspoň amerického biskupa Andreja
Grutku, Štefana B. Romana, Xavera Čí-
ka, Andreja Žarnova, Jozefa Cigera
Hronského, Jozefa Strečanského, Júliusa
Gašparika, Jozefa Cincika, Stanislava
Mečiara, Antona Bugana, Jozefa Šram-
ka, Milana S. Ďuricu, Františka Vnuka,
Vojtecha Zemana, Ignáca Kubeša a mo-
hol by som dlho pokračovať.

V Ríme sme mali mnoho kňazov v
diplomatických službách Vatikánu a
osobností, ktoré vykonali veľa pre ucho-
vanie viery a národnej identity Slovákov.
Nesmieme zabudnúť na také kňazské
osobnosti ako Jozef Tomko, Štefan Ná-
halka, Dominik Hrušovský, Štefan
Vrablec, Pavol Hnilica, Jozef Zlatňan-
ský, Anton Botek, Felix Litva, Michal
Lacko, Gorazd Zvonický, Andrej Paulí-
ny, Augustín Nádaský, Jozef Vavrovič,
Jozef Heriban, Štefan Fabera, Šebastián
Labo, Štefan Šilhár, Pavol Brzý, Ján Ko-
šiar a ďalší. Mnohí z nich sa vrátili resp.
vracajú na Slovensko a žiaľ už viacerí sú
u Pána vo večnosti. Význam ich pôsobe-
nia pre Slovensko je neoceniteľný, po-
dobne ako je neoceniteľný aj význam na-
šich kňazov doma, ktorí museli priniesť
veľké obety počas neslobodného ateis-
tického komunistického režimu. Všet-
kým vďaka.

L iterárne informačné centrum v Bratislave vo svojich
edičných projektoch už dlhšie venuje pozornosť sprís-
tupňovaniu histórie a teoretickým otázkam slovenskej
literatúry. V dôstojnom edičnom rade vydalo pre odbornú a
kultúrnu verejnosť tri väzky dejín slovenskej literatúry od
najstarších čias po súčasnosť a niekoľko odborných slovníkov.
Z vydavateľskej produkcie LIC sa nedávno na knižnom trhu
objavili Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež do roku
1960.

Autorovi monografie Ondrejovi Sliackemu sa literatúra
pre mladých čitateľov stala životným programom vedca, ako
aj poslaním. Na literárnovednom poli sa vyprofiloval ako histo-
rik a kritik literatúry pre deti a mládež, lexikograf, biblio-
graf, sám ju tvorí ako autor, rozhlasový i televízny dramatik,
rediguje a ako vy-
sokoškolský profes-
sor prednáša. Za
svoju tvorbu bol
ocenený Poctou
Pavla Dobšinského
a cenou Trojužja.

O. Sliacky Dejiny rozdelil do štyroch častí: Počiatky slo-
venskej literatúry pre deti a mládež, Literatúra pre deti a mlá-
dež v rokoch 1863 - 1918, Literatúra pre deti a mládež v ro-
koch 1918 - 45 a Literatúra pre deti a mládež v rokoch 1945 -
60. Predstavujú etapy vývinu slovenskej detskej literatúry. Ce-
lostný pohľad na príbeh literárnych dejín približuje aj prekla-
dovú spisbu, dramatickú tvorbu a proces profilácie literárnej
kritiky.

Autor začína výklad o literatúre pre deti a mládež koncom
18. storočia, keď začali vychádzať prvé knihy tohto zamerania
na Slovensku. Najskôr išlo o učebnice (šlabikáre, čítanky), ne-
skôršie o prvé beletristické knižky. Spočiatku tu bola vierouč-
ná a mravoučná spisba J. Ribaya, J. Sepeših, vecno-vzdelá-
vacia literatúra D. Lehockého, L. Bartholomaeidesa, S. Teše-
dika, B. Tablica, ako aj prvé beletristické texty posledných
dvoch autorov. Po rokoch vydávania vzdelávacej školskej lita-
ratúry sa Zorničkou (2 zv. 1846 - 47) od A. H. Škultétyho a J.
D. Čipku začína vývin beletristickej literatúry pre mládež. A.
H. Škultéty povzbudený kladným ohlasom Zorničky, r. 1850
pripravil Rečňovanku pre slovenské školy. Reprezentatívne
diela štúrovskej detskej literatúry učili deti lásku k slovenčine
a značne ovplyvnili ich rečovú kultúru.

V rokoch 1863 - 1918 sa „literárna tvorba pre deti a mlá-
dež dostáva už na samý prah konštituovania ako autentického
slovesného umenia“ (Zuzana Stanislavova). V tomto kontexte
venuje Ondrej Sliacky osobitú pozornosť ľudovým rozpráv-
kam. O objavovanie našich národných pokladov sa veľmi za-
slúžil revúcky evanjelický kňaz Samuel Reuss. Ako prvý slo-
venský zberateľ publikoval literárne transkripcie ľudových

rozprávok knižne Ján Francisci. Plody literárnej a zberateľskej
činnosti Pavla Dobšinského, evanjelického kňaza v Drienča-
noch, patria k základným hodnotám klasického dedičstva slo-
venskej národnej kultúry a k reprezentatívnym dielam našej
folkloristiky.

V druhej polovici 19. storočia došlo v literárnej tvorbe pre
deti k výraznejšej žánrovej diferenciacii. Na základe toho au-
tor analyzuje hodnotový profil básnickej, prozaickej i drama-
tickej tvorby a rozvoj detského časopisectva v matičných a po-
matičných rokoch.

Prvá polovica 20. storočia je obdobím konštituovania
umeleckej detskej literatúry. Objavujú sa zakladateľské oso-
bnosti slovenského literárneho umenia pre deti - L. Podjavorin-
ská, J. Ciger-Hronský, M. Rázus, M. Rázusová-Martáková, M.
Hranko, L. Ondrejov, J. Bo-
denek, F. Král, J. Horák. V
Dejinách ich O. Sliacky pri-
bližuje portrétovými štúdi-
ami. Zamýšľa sa aj nad osudmi
detského časopisectva. V
tomto kontexte veľa pozor-
nosti venuje najstaršiemu
umeleckému časopisu pre deti
Sliečko.

Keď sa komunisti po februári 1948 dostali k moci, roz-
hodli sa používať ako ideologickú zbraň literatúru. V 50. - 60.
rokoch sa viacerí poprední autori nemohli s týmto ideolo-
giko-propagandistickými postupmi stotožniť a chceli docieľiť
korekciu existujúceho modelu detskej literatúry. Robili to po-
mocou autorských návratov k pamäti detstva a cestou histo-
rických, prírodných, športových i ďalších tém. Procesové čis-
ti tu autor spája s portrétmi spisovateľov L. Zúbeka, E. Čep-
čekovej, K. Bendovej, R. Morica, H. Križanovej-Brindzovej,
M. Haštovej, M. Jančovej a literárnych vedcov Z. Klátika a J.
Poliaka.

Sliackeho obraz vývinu slovenskej spisby pre deti a mlá-
dež končí v čase nástupu procesu jej modernizácie. Novú epo-
chu v našej literatúre pre deti a mládež, ktorú zosobňujú mená
autorov ako E. Feldek, M. Válek, J. Blažková, K. Jarunková,
M. Ďuričková, V. Šikula, M. Rúfus, T. Janovic a zo súčasných
tvorcov D. Hevier, D. Dušek, P. Glocko, J. Uličiansky, J. Mil-
čák, P. Holka, Š. Moravčík, D. Podracká a ďalší, približuje už
monografia Jána Kopála Slovenská literatúra pre deti a mládež
1945 - 1990 (1997). Ondrej Sliacky napísal text Dejín sloven-
skej literatúry pre deti a mládež do roku 1960 tak, aby bol vše-
obecne zrozumiteľný a pútavý. Titul, ktorý prednedávnom v
Knižnej revue Jaroslav Vlnka nazval najzávažnejšou literárno-
historickou prácou r. 2007, sa stane dôležitou pomôckou pre
historikov kultúry, pedagógov, novinárov, knihovníkov, archi-
várov, študentov, ako aj pre široký okruh čitateľov.

KAROL PETROVSKÝ

Dôležitý
literárnohistorický počin

V ostatnom čase osobitne traumatizuje slovenskú spoločnosť diskusia o podobe používania názvov geografických objektov z územia Slovenska v učebniciach na slovenských školách s maďarským vyučovacím jazykom. Diskusia, často aj konfliktná, je v mnohých prípadoch plná aj nežiaducich emócií, nevedeckosti a neznalosti. Pozrieme sa, či nájdeme určité regulatívy tohto používania, ktoré by pomohli nájsť východisko z dnešnej situácie.

Regulácia na úrovni OSN

Veľmi významným inštitútom v oblasti regulácie spoločenských vzťahov na úseku štandardizácie geografických názvov (ďalej iba „ŠGN“) a používania týchto názvov sú konferencie Organizácie Spojených národov o ŠGN (ďalej iba „konferencie“). Konferencie sa konajú v 5 - ročných intervaloch s cieľom dosiahnuť maximálnu jednotu písanej formy názvov všetkých geografických objektov na Zemi a názvov topografických objektov na iných kozmických telesách na podklade národnej štandardizácie a medzinárodných dohôd a to vrátane ekvivalentných vzťahov medzi rozličnými sústavami písma. Hlavné úlohy konferencií sú:

- rozpracovať a prijímať zásady a metódy riešenia problémov ŠGN na národnej i medzinárodnej úrovni,
- sústreďovať informácie o práci v oblasti ŠGN a rozširovať ich medzi členskými štátmi OSN,
- podporovať výmenu skúseností v oblasti ŠGN na národných úrovniach,
- podporovať poskytovanie vedeckej a technickej pomoci rozvojovým krajinám v oblasti národnej ŠGN.

Konferencie pracujú podľa prijatých zásad, z ktorých pre danú oblasť sú dôležité zásady, že „dohoda o neprocedurálnych otázkach sa má dosiahnuť konsenzom a nie hlasovaním“ a že „rezolúcie konferencií, ako hlavný výsledný produkt aktivít konferencií, majú odporúčací charakter“. Ďalšia prijatá zásada je, že „otázky zasahujúce do národnej suverenity nie sú predmetom rokovania konferencií“.

Otázky, ktoré sú predmetom rokovania konferencií, sú rozdelené do rozmanitých početných kategórií (necelých 30), z ktorých predmet nášho záujmu môže osvetliť najmä kategória „národná štandardizácia“ (a v nej najmä otázky toponymický návod pre vydavateľov kartografických a iných diel, oficiálny štatút názvov a štatút názvov vo viacjazyčných a v minoritných oblastiach).

Toponymický návod pre vydavateľov kartografických a iných diel

Konferencie OSN o ŠGN opakovaně a spresnene svojimi rezolúciami odporúčali, aby každá členská krajina OSN vydala ako pomôcku pre vydavateľov a používateľov kartografických a iných diel toponymický návod s ustanovenými odporúčaným obsahom (obsahujúci najmä legálny štatút geografických

názvov z územia svojho členského štátu OSN, pravopisné zásady písania geografických názvov, zásady výslovnosti geografických názvov, vzťah medzi nárečiami a spisovným jazykom na úseku toponymie, názvoslovné authority a ich kompetencie v oblasti štandardizácie geografických názvov, pramenné materiály, slovník slov potrebných na porozumenie obsahu máp, skratky v úradných mapách, administratívne rozdelenie krajiny). Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky vydal a na konferenciách prezentoval viackrát aktualizovaný „Toponymický návod Slovenskej republiky pre vydavateľov kartografických a iných diel“ a to v sloven-

IMRICH HORŇANSKÝ

Geografické názvy v jazykoch národnostných menšín

skej i anglickej mutácii. Ostatná (štvrtá, aktualizovaná) verzia toponymického návodu je z roka 1999.

Oficiálny štatút geografických názvov

Konferencie OSN o ŠGN rezolúciami požiadali každú členskú krajinu OSN zverejniť jej jednoznačne určený štatút štandardizovaných geografických názvov. Bolo konštatované, že vydaním zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 215/1995 Z. z. o geodézii a kartografii v znení neskorších predpisov, bol ustanovený legálny oficiálny štatút štandardizovaných geografických názvov z územia Slovenskej republiky.

Štatút geografických názvov vo viacjazyčných a menšinových oblastiach

Táto problematika patrí už tradične k najostrejšie diskutovaným počas rokovaní konferencií OSN o ŠGN. Na väčšine konferencií diskusia vyústí do požiadavky zdefinovať pojem národnostná menšina a vypracovať optimálny (štandardný, vzorový) model používania jazyka takto zdefinovanej národnostnej menšiny v kartografickej tvorbe a v oblastiach súvisiacich s kartografickou tvorbou. Konferencie sa doteraz k spracovaniu definície národnostnej menšiny nedopracovali, lebo chýba konsenzus členských krajín OSN na principiálnu otázku, čo má byť podstatou definície (absolútny alebo relatívny kvantifikačný ukazovateľ počtu príslušníkov menšiny, koncentrácia osídlenia, časová dĺžka osídlenia, politická organizovanosť menšiny...). Vzhľadom na silný politický aspekt predmetu rokovania a vzhľadom na potrebu konsenzuálneho formulovania záverečných rezolúcií

konferencií sa podarilo prijať na konferenciách OSN o ŠGN iba relatívne veľmi malý počet rezolúcií regulujúcich túto oblasť. Ak takéto rezolúcie sú aj na konferencii prijaté, svojím obsahom ostávajú iba na veľmi všeobecnej rovine. Vo všeobecnosti delegácie členských krajín OSN ochotne súhlasia s prijatím rezolúcie, ktorá rieši pre ne veľmi „vzdialenú“ problematiku, ale nenachádzajú konsenzus na prijatie rezolúcie riešajúcej ich vlastnú problematiku, lebo to je často osobitný chulosťivý vnútropolitický problém danej krajiny. Ingerencia konferencií do oblasti medzinárodnej štandardizácie v oblasti používania menšinových jazykov je preto relatívne malá. Tu sa

predkladá súbor rezolúcií konferencií OSN o ŠGN zaoberajúcich sa problematikou názvov vo viacjazyčných a minoritných oblastiach.

Tak napr. rezolúcia prvej konferencie I/4 odporučila, aby v krajinách, kde existuje viac než jeden jazyk, národná názvoslovná autorita určila geografické názvy v každom z úradných jazykov a tiež v ďalších (rozumnej neuradných) jazykoch, ďalej aby dala jasnú indikáciu o rovnosti alebo prioritě úradne ustanovených názvov a aby publikovala tieto úradne uznané názvy v mapách a v zoznamoch. Táto rezolúcia sa nepremietla do praxe a v ďalších súpisoch rezolúcií už bola mlčky vynechaná.

Napr. rezolúcia druhej konferencie II/36 vzala na vedomie, že v niektorých oblastiach, napr. v regióne laponského jazyka v severnej Európe, sa používa menšinový jazyk na teritóriu viac ako jednej krajiny a vzala na vedomie, že geografické názvy v menšinovom jazyku sú uvádzané niekedy podľa diferencovaných princípov v rozmanitých krajinách, kde sa tento menšinový jazyk používa. V tej súvislosti uznala vhodnosť uniformovaného uvádzania geografických názvov v menšinových jazykoch v takýchto oblastiach a odporučila, aby, ak to je možné, v tejto otázke krajiny po konzultácii s domorodými používateľmi menšinových jazykov prijali spoločný pravopis pre všetky geografické názvy v menšinovom jazyku, aby používali tento pravopis na štandardizáciu geografických názvov v menšinovom jazyku na ich teritóriu a aby publikovali štandardizované názvy v svojich oficiálnych mapách a v národných zoznamoch názvoslovia. Zaujímavé je, že napriek tejto rezolúcii bol prijatý pre laponský jazyk vo Švédsku iný pravopis ako pre laponský jazyk v Nórsku a vo Fínsku (navyššie vychádzajúci z iného nárečia).

Napríklad rezolúcia piatej konferencie V/22 berúc do úvahy, že skupiny pôvodného domorodého obyvateľstva existujú v mnohých krajinách na celom svete, že tieto skupiny majú svoje jazyky, kultúru a tradície, že geografické názvy týchto skupín sú dôležitou súčasťou toponymickej tradície každej oblasti alebo krajiny, kde tieto skupiny žijú, a že, domorodé pôvodné obyvateľstvo má vážny záujem, aby ich geografické názvoslovie bolo uznané ako dôležité, odporúča, aby všetky krajiny s pôvodným domorodým obyvateľstvom vyvinuli osobitné úsilie na zber týchto geografických názvov spolu s príslušnými informáciami, ďalej odporúča, aby, ak to je možné,

a primerané, bola prijatá písomná forma týchto názvov na mapách a v iných publikáciách, a aby boli organizované regionálne a medzinárodné podujatia s cieľom diskutovať metodológiu zberu a zaznamenávania domorodých pôvodných geografických názvov.

Podľa rezolúcie ôsmej konferencie VIII/1 konferencia uznala, že zachovanie kultúry menšinových a domorodých skupín je dôležitým aspektom ŠGN, pripomenula význam rezolúcií predošlých konferencií, najmä rezolúcie 36 druhej konferencie, ktorá sa týka viacjazyčných geografických názvov a rezolúcie 22 piatej konferencie, ktorá sa týka zaznamenávania a používania domorodých resp. pôvodných názvov, konštatovala, že existuje mnoho inštitúcií na celom svete, ktoré sa aktívne zaoberajú zachovávaním resp. oživovaním kultúry menšinových a domorodých skupín pomocou zberu, skúmania a podpory toponým charakteristických pre tieto skupiny, konštatovala tiež, že podpora tejto činnosti bude užitočná pre názvoslovné authority a pre OSN a poskytne cenné informácie celej spoločnosti, vzala na vedomie ponuku Austrálie pomôcť sekretariátu OSN pri zostavovaní a prezentácii správy o tejto činnosti, odporúčala, aby boli názvoslovné authority na celom svete vyzvané prezentovať výsledky takýchto aktivít. Ich výsledky sa zahrnú do hlavnej správy o činnosti v tejto oblasti, ktorú OSN plánuje pripraviť roku 2007.

V zmysle rezolúcie IX/5 o podpore zberu a používania geografických názvov domorodých, menšinových a regionálnych jazykových skupín konferencia konštatovala, že úlohy ustanovené rezolúciou VIII/1, ktorú prijala ôsma konferencia OSN o ŠGN, boli splnené vydaním 1. verzie súhrnnej správy činnosti súvisiacich s podporou zberu a používania

geografických názvov domorodých a menšinových skupín vykonávaných v rozličných krajinách, vzala na vedomie, že podpora zberu a používania týchto názvov je cenným príspevkom k poznávaniu, zachovaniu a oživeniu kultúrneho dedičstva domorodých, menšinových a regionálnych jazykových skupín, odporučila, a) aby sa 1. verzia správy z roka 2007 priebežne udržiavala a aktualizovala; b) aby sa zhromaždil komplex návodov na terénny zber geografických názvov domorodých, menšinových a regionálnych jazykových skupín; c) aby sa, s využitím rôznorodých skúseností z rôznych krajín, zhromaždila séria vzorov (obzvlášť so zreteľom na legislatívu, postupy a výskumné metódy) na podporu zberu a používania geografických názvov domorodých, menšinových a regionálnych jazykových skupín; d) aby sa inicioval dialóg medzi Skupinou expertov OSN pre geografické názvoslovie (ide o hierarchicky nižšiu integrálnu súčasť organizačnej štruktúry konferencií OSN o ŠGN) a ostatnými národnými a medzinárodnými skupinami a akademickými zbormi zapojenými do problematiky geografických názvov domorodých, menšinových a regionálnych jazykových skupín na podporu ŠGN.

V zásade možno povedať, že členské krajiny OSN pristupujú k problematike používania podôb geografických názvov zo svojho územia v menšinových jazykoch veľmi diferencovane. Sú krajiny, ktoré napriek faktickej existencii viacerých (popri štátnom i minoritných) jazykov na svojom území, zotrvávajú pri deklarovaní jediného národa a teda aj pri deklarovaní pôsobnosti jediného úradného (štátneho) jazyka na území svojej krajiny pre potreby kartografickej praxe (vrátane i viacerých európskych krajín). Aj v druhej skupine členských krajín OSN možno konštatovať vzájomne veľmi rozdielne prístupy riešenia tejto problematiky. Spoločným prvkom týchto prístupov je skutočnosť, že jednotlivé riešenia sú v silnej korelácii s celkovou politicko-spoločenskou situáciou každej krajiny a s postavením jednotlivých národov/národností a ich jazykov v krajine. Bežné sú aj prípady diferencovaného prístupu k riešeniu tejto problematiky v rámci jednej krajiny, v ktorej žije viac jazykových menšín.

Vzhľadom na skutočnosť, že konferencie OSN sa konsenzom nedokázali dopracovať k definovaniu pojmu „národnostná menšina“ a teda ani k pojmu „jazyk národnostnej menšiny/minority“, na istom stupni vývoja práce konferencií bol prijatý nový termín, zahŕňajúci širšiu predstavu účastníkov tejto diskusie o diskutovanom pojme, a to „domorodé, menšinové a regionálne jazykové skupiny“. Tento termín napriek svojej netradičnej dĺžke a ťarbavosti sa začal používať v slovníku rezolúcií konferencií.

Ďalej napr. rezolúcie konferencií požiadali členské krajiny OSN zverejniť ich oficiálny štatút prípadnej viacjazykovosti (majoritný a minoritné jazyky) a jeho priemet na prípadnú viacjazykovosť geografických názvov v kartografickej produkcii, ale i v ďalších sférach spoločenského života, čím chceli konferencie reagovať komplexne na túto citlivú problematiku. Podobne rezolúcia konferencie požiadala, aby na úseku viac-

jazykových oblastí bola stanovená jasná indikácia rovnosti resp. uprednostnenia úradne uznaných názvov. Analýza stavu ukazuje, že narastá rozsah subjektívneho (selektívneho) prístupu jednotlivých krajín k riešeniu tejto skupiny problémov. Jej štúdium ukazuje, že každé konkrétne riešenie je motivované vlastnou jazykovou politikou štátu, a teda, že v zásade ide vždy vo veľkej miere o politické riešenie, a že medzi členskými krajinami OSN sú prijaté i vzájomne zásadne odlišné riešenia.

Je zrejme, že počtom malá skupina rezolúcií z oblasti štátutu geografických názvov vo viacjazyčných a menšinových oblastiach nedáva členským krajinám OSN očakávaný súbor regulatívov na aplikáciu podob geografických názvov v jazykoch menšín v kartografickej tvorbe, v činnosti verejnej správy a v odborných publikáciách. Týmto sa problematika odsúva na interne prijaté riešenie v každej členskej krajine pri súbežnom zohľadnení ďalších rezolúcií konferencií OSN o ŠGN.

Jazyky národnostných menšín a etnických skupín

Na pozadí relevantných rezolúcií konferencií OSN o ŠGN a vychádzajúc zo zákona Národnej rady SR č. 215/1995 Z. z. o geodézii a kartografii v znení neskorších predpisov Toponymický návod pre vydavateľov kartografických a iných diel, vydaný v sérii Geografických názvoslovných zoznamov OSN Slovenskej republiky v rámci všeobecnej jazykovej charakteristiky krajiny uvádza: „Na území Slovenskej republiky sa ako jazyky národnostných menšín používajú bulharčina, čeština, chorvátčina, maďarčina, nemčina, poľština, rómčina (cigánčina), rusínčina a ukrajnčina.“. Toponymický návod ďalej uvádza, že štandardizované geografické názvy v bulharskej podobe, v českej podobe, v chorvátskej podobe, v nemeckej podobe, v poľskej podobe, v rómskej (cigánskej) podobe, v rusínskej podobe a v ukrajinskej podobe sa na mapách územia Slovenska nepoužívajú. Štandardizované geografické názvy v maďarskej podobe sa v mapách s mierkou väčšou ako 1:10 000 z územia Slovenska obývaného maďarskou menšinou používajú ako dubletné popri štandardizovaných slovenských geografických názvoch a sú graficky odlišné (tu sa žiada spresniť, že ide o vybrané mapové diela, najmä o katastrálne mapy a mapy určeného operátu (najčastejšie pozemkovoknižné mapy) z obdobia pred 1914 rokom a ich neskoršie nezmenené i aktualizované vydania a z týchto mapových diel odvodené mapové diela.

Vžitie názvy (exonymá) z územia Slovenska

Inú skupinu geografických názvov z hľadiska kategorizácie názvov predstavujú a, pochopiteľne, i kvalitatívne inú skupinu problematik pri-nášajú so sebou podoby geografických názvov v jazykoch menšín (v našom prípade napr. ukrajinské, rusínske, maďarské a i. podoby názvov geografických objektov Čierny Váh, Záhorská nížina, Štrbské pleso,

Žiar nad Hronom, Strážovské vrchy, Oravská nádrž, Liptovská Mara, Horehronské podolie, Partizánska Ľupča) z tej časti územia Slovenska, kde sa konkrétny menšinový jazyk nepoužíva. Takéto podoby geografických názvov sú v odborných textoch označované ako exonymá - vžitie názvy.

Pod pojmom exonymum (vžitý názov) sa rozumie geografický názov v určitom jazyku použitý na pomenovanie geografického objektu lokalizovaného mimo oblasti, kde sa tento určitý jazyk používa a odlišujúci sa svojou podobou od názvu tohto geografického objektu použitého v jazyku alebo v jazykoch tej oblasti, kde je geografický objekt lokalizovaný.

Aj problematika štandardizácie a používania exonym je pravidelným predmetom záujmu rokovaní konferencií OSN o ŠGN. V tomto prípade, na rozdiel od problematiky geografických názvov v jazykoch národnostných menšín a etnických skupín z tej časti územia, kde sa tieto jazyky používajú, je výsledný produkt konferencií bohatší. I v prípade problematiky exonym detailnejšia medzinárodná regulácia vzťahov z úrovne OSN naráža na prijaté zásady, že rezolúcie konferencií majú odporúčací charakter a že otázky zasahujúce do národnej suverenity nie sú predmetom rokovania konferencií.

Podľa rezolúcie druhej konferencie II/29 konferencia uznala, že je žiaduce obmedziť používanie exonym, odporúča, aby sa v rámci medzinárodnej ŠGN používanie exonym, ktoré označujú geografické entity patriace celú do jedného štátu, čo najväčšmi a čo najrýchlejšie zredukovalo, ďalej uznala, že exonymá strácajú svoje opodstatnenie, dokonca aj v národnom používaní, 1) odporúča, aby sa v publikáciách zameraných len na národné používanie uvažovalo o redukcii exonym; 2) ďalej odporúča, aby sa, v prípade zachovania exonym, podľa možnosti uviedli aj miestne oficiálne podoby.

Podľa rezolúcie tretej konferencie III/18 konferencia konštatovala, že v zmysle uznesenia 28 z 2. konferencie OSN o ŠGN bol urobený pokrok v otázke exonym v tom, že mnohé štáty určili, spracovali, alebo pripravujú zoznamy svojich exonym. Napriek tomu konferencia pozoruje, že pokrok nebol zaznamenaný rovnako vo všetkých štátoch, uznala, že rôzne typy jazykov a rôzne lingvistické kategórie exonym si vyžadujú samostatný prístup k ich redukcii, odporúča, aby a) krajiny, ktorých sa to týka, pokračovali v práci na príprave predbežných zoznamov exonym, vytriedujúc tie, ktoré majú byť čo najskôr vyradené. B) ďalej odporúča, aby skupina expertov napomáhala výmene informácií medzi krajinami, ktorých sa týkajú výsledky štúdií rôznych kategórií exonym, ktoré tieto krajiny dosiahli.

Aj rezolúcia štvrtej konferencie IV/20 bola venovaná redukcii exonym. Konferencia zaznamenala, že v súhlase s rezolúciami č. 18 a 19 z 3. konferencie OSN o ŠGN bol účinný ďalší pokrok pri znižovaní počtu používaných exonym a mnohé štáty pripravili zoznamy svojich vlast-

ných exonym, uvedomila si, že redukcia exonym sa neuskutočnila vo všetkých krajinách s rovnakou intenzitou, ďalej si uvedomila, že metódy a princípy zamerané na zníženie počtu používaných exonym by sa mali sústavne revidovať kvôli rýchlemu plneniu rezolúcie, ale chápe, že nie všetky krajiny môžu riadiť obsah máp a atlasov, ktoré sa na ich území vydávajú.

Rezolúcia piatej konferencie V/13 reguluje prioritu národných oficiálnych foriem geografických názvov pred exonymami. Podľa nej konferencia pripomenula rezolúciu 28 druhej konferencie OSN o ŠGN a rezolúciu 20 štvrtej konferencie OSN o ŠGN, vzala na vedomie, že sa pokročilo pri redukcii používania exonym v kartografii a príbuzných odboroch, zaznamenala, že redukcia v používaní exonym sa uskutočňuje v rôznych krajinách rôznym tempom a vzhľadom na to, že mnohé verejné a súkromné organizácie iné než názvoslovné inštitúcie, zohrávajú významnú a efektívnu úlohu pri rozširovaní zahraničných miestnych názvov, 1) odporúča ďalšiu redukciu používania exonym; 2) odporúča, aby jednotlivé krajiny zintenzívnili svoje úsilie a presvedčili verejné a súkromné organizácie, ako napr. vzdelávacie inštitúcie, dopravné spoločnosti a médiá, aby zredukovali používanie exonym vo svojich publikáciách alebo aspoň zvýšili používanie geografického názvoslovia v miestnej štandardizovanej forme (t. j. endonym); 3) odporúča tiež, aby tam, kde sa exonymá používajú v publikáciách, mapách a iných dokumentoch, prioritu mali národné oficiálne názvy.

Rezolúcia ôsmej konferencie VI-II/4 o. i. pripomína predchádzajúce rezolúcie o redukcii exonym a berie na vedomie, že napriek spoločnému cieľu obmedzovať používanie exonym, v niektorých štátoch sa zaznamenala tendencia nárastu ich počtu.

Slovenská republika, vrátane pred 1.1.1993 vtedajšieho Česko-Slovenska, vždy patrila do skupiny členských krajín OSN, ktoré najdisciplinovanejšie plnili celú sériu rezolúcií konferencií OSN o ŠGN spojených s používaním vžitých názvov (exonym) a osobitne s redukciiou exonym ich preradením do kategórie historických exonym. Bohatá skupina rezolúcií z tejto oblasti ponúka členským krajinám OSN rozsiahly súbor regulatívov na aplikáciu podoby geografických názvov v jazykoch menšín (v našom prípade napr. ukrajinské, rusínske, maďarské a i. podoby názvov geografických objektov z tej časti územia Slovenska, kde sa konkrétny menšinový jazyk nepoužíva). Opakovane je v rezolúciách

OSN o ŠGN riešená redukcia exonym, riešené je súbežné prioritné používanie domácich slovenských endonym popri minoritných exonymách, ktoré odolali redukcii, a to v zátvorke aj vo verejných a súkromných organizáciách, vzdelávacích inštitúciách, dopravných spoločnostiach a médiách a to i v kartografickej tvorbe i v publikáciách.

Regulácia v zákone o geodézii a kartografii

Zákon Národnej rady SR č. 215/1995 Z. z. o geodézii a kartografii v znení neskorších predpisov v § 18 svojej 5. časti stanovuje o. i. práva a povinnosti zainteresovaných osôb v procese štandardizácie geografického názvoslovia a používania výsledkov tohto procesu. Stanovuje najmä, že o štandardizácii názvov nesídelných geografických objektov z územia Slovenskej republiky, ktoré sú obsahom základnej bázy údajov pre geografický informačný systém, vžitých podobách slovenských názvov sídelných a nesídelných geografických objektov z územia mimo Slovenskej republiky a názvov mimozemských objektov, ako aj o spôsobe prepisu názvov geografických objektov z územia mimo Slovenskej republiky z krajín používajúcich inú než latinkovú abecedu a iný než latinkový systém písma do latinky (ďalej len „štandardizácia geografických názvov“) rozhoduje Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky (ďalej iba „úrad“) podľa pravidiel slovenského pravopisu so súhlasom Ministerstva kultúry Slovenskej republiky. Rozhodnúť o štandardizácii názvov vôd, chránených území a krasových javov z územia Slovenskej republiky môže úrad iba so súhlasom Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky a rozhodnúť o názvoch hradov a zámkov môže iba so súhlasom Ministerstva kultúry Slovenskej republiky. O štandardizácii názvov nesídelných geografických objektov z územia Slovenskej republiky na základných štátnych mapových dielach s mierkou 1: 5 000 a väčšou rozhoduje správa katastra na základe stanoviska obce.

O štandardizácii geografických názvov rozhoduje úrad alebo správa katastra rozhodnutím; proti rozhodnutiu nie je prípustný opravný prostriedok. Neprípustné sú názvy nesídelných geografických objektov, ktoré sú dlhé, pozostávajúce z viac ako troch plnovýznamových slov, urážajúce mravnosť, náboženské alebo národnostné cítenie, jazykovo nesprávne a neprilichavé vzhľadom na historický vývin územia. Na rozhodovanie o štandardizácii geogra-

fických názvov sa nevzťahuje zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok).

Štandardizované geografické názvy sú záväzné pre vydavateľov kartografických diel, odborných publikácií, na používanie v tlači a iných prostriedkoch masovej komunikácie a v úradnej činnosti orgánov verejnej správy; rovnako to platí pre vydavateľov kartografických diel a odborných publikácií vydávaných v cudzom jazyku a na používanie v tlači a iných prostriedkoch masovej komunikácie šírených v cudzom jazyku. Rozhodnutie o štandardizácii geografických názvov zverejňuje úrad v úradnom vestníku (ktorým je Spravodajca Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky).

Problematika používania exonym - podob geografických názvov v jazykoch menšín (v našom prípade napr. ukrajinských, rusínskych, maďarských a i.) geografických objektov z tej časti územia Slovenska, kde sa konkrétny menšinový jazyk používa i z tej časti územia Slovenska, kde sa menšinový jazyk nepoužíva, v slovenskej kartografickej tvorbe a v publikáciách je generálne riešená textáciou zákona NR SR č. 215/1995 o geodézii a kartografii v znení neskorších predpisov. Periodicky sa objavujú ponuky na akademickú diskusiu o forme, ako majú byť prezentované v kartografickej tvorbe a v odborných publikáciách popri slovenských štandardizovaných podobách názvov i podoby názvov v menšinových jazykoch, a akou formou (rovnakým/odlišným typom písma, rovnakou/ odlišnou veľkosťou písma, rovnakou/ odlišnou farebnosťou písma, vzájomne odlišné spojovníkom/ vzájomne neodlišné, jeden z názvov (a ktorý z nich?) v zátvorke, poradie názvov), ďalej ponuky na diskusiu o optimálnej hranici redukcii exonym v minoritných jazykoch, keďže táto hranica nie je exaktne určená, a o problematike štandardizačného procesu exonymových podob v minoritných jazykoch (ktorá názvoslovná autorita je za výsledok zodpovedná?).

Ak hociktorý spoločenský problém prerastá do verejnej diskusie nežiaduceho rozsahu, nežiaduceho obsahu a formy, je potrebné, aby sa diskusie z oboch strán chopili odborníci, ktorých povinnosťou je po spoločnej vecnej diskusii bez emócií a nevedeckých poznatkov navrhnuť riešenie problému (alternatívne riešenia) opreté o vecné argumenty reflektujúce i prijaté medzinárodné regulatívy problematiky. Najvyššie garancie na múdry výsledok spoločenského regulatívu majú politici vtedy, ak v druhom kole dostanú práve takéto podklady od odborníkov.

Ludské a občianske práva a slobody sú elementárnou podmienkou života modernej spoločnosti. Zakotvenie a formulácia ustanovení o ľudských a občianskych právach a slobodách v ústavných zákonoch a medzinárodných zmluvách vyjadruje demokratický charakter jednotlivých štátov. Správny výklad a aplikácia príslušných ústavnoprávných ustanovení na konkrétne situácie sú často zložité, a to tak pre občana ako aj pre súdy a iné orgány. Rýchly vývoj medzinárodného práva v oblasti ľudských a občianskych práv a slobôd, ako aj jeho prienik do vnútroštátneho práva znamená pre aplikáciu orgánov jednotlivých štátov vrátane SR riešenie zložitých a náročných úloh.

Pokiaľ neboli ľudské a občianske práva a slobody súdne vymožiteľné, predstavovali len základ a limit právneho statusu občana, neboli jeho plnohodnotnou súčasťou. V súčasnosti sa stali pre človeka - občana reálne vymožiteľnými súdnou cestou. Uvedené skutočnosti majú nenahraditeľný význam pre rozvoj demokracie, právneho štátu, politického a právneho systému, ako aj celej občianskej spoločnosti a štátu v SR.

Žiada sa zdôrazniť, že inštitút základných ľudských a občianskych práv a slobôd, prešiel dlhým vývojom, počnúc prirodzenoprávnymi antickými predstavami o podstate ľudského bytia a žitia, epochou veľkých deklarácií a zasahuje aj do súčasnosti, kedy je badateľná snaha väčšiny štátov univerzalizovať základných ľudských a občianskych práv a slobôd a tak vytvoriť jednotný, globálny systém práv a slobôd platný pre všetky štáty.

Ľudské a občianske práva a slobody delíme na tri generácie:

1. práva prvej generácie - občianske a politické práva - Pod občianske práva spadajú práva spojené s existenciou človeka ako sú právo na život, fyzickú integritu a na osobnú slobodu, zákaz mučenia, otroctva, nevoľníctva, nútených a povinných prác, právo na duševnú slobodu myslenia, svedomia, viery, právo na právnu existenciu.

2. práva druhej generácie - hospodárske, sociálne a kultúrne práva - Zarádame sem právo na prácu, právo na spravodlivé a uspokojivé pracovné podmienky, právo zakladať odborové organizácie a združovať sa v nich, právo na štrajk, právo na zdravie, právo na sociálne a dôchodkové zabezpečenie, poistenie, právo na ochranu rodiny, na primeranú životnú úroveň, právo každého na vzdelanie a rad ďalších práv garantujúcich slobodu rodičov pri výbere školy pre deti, právo kultúrne sa vyžiť.

3. práva tretej generácie - práva solidarity - Medzi práva tretej generácie, teda práva solidarity patria: právo na vývoj kultúr, právo na rovnosť, právo na samostatný hospodársky, sociálny a kultúrny rozvoj, na zdravé životné prostredie, právo na zachovanie prírodných zdrojov, právo na slobodné disponovanie národov s ich prírodným bohatstvom, právo na život v mieri... Popri individuálnych právach sa vymedzuje aj kolektívne právo napr. právo národov na sebaurčenie. Práva národnostných menšín sa realizujú ako individuálne práva, aby to nenarušovalo suverenity štátu a neohrozovalo jeho integritu.

Ústavná koncepcia ľudských a občianskych práv a slobôd je zakotvená v druhej hlave Ústavy SR, kde v jej ôsmich oddieloch sú zahrnuté a garantované základné ľudské práva a slobody: (2. oddiel), politické práva (3. oddiel), práva národnostných menšín a etnických skupín (4. oddiel), hospodárske, sociálne a kultúrne práva (5. oddiel), právo na ochranu životného prostredia a kultúrneho dedičstva (6. oddiel), právo na súdnu a inú právnu ochranu (7. oddiel). Prvý oddiel zakotvuje všeobecné ustanovenia a 8. oddiel spoločné ustanovenia k prvej a druhej hlave.

V prípade, že dôjde k porušeniu ľudských a občianskych práv a slobôd,

SOŇA KRIŠTOFOVÁ

Ľudské a občianske práva a slobody

a marketingové aktivity smerujúce k zabezpečeniu ich ochrany v Slovenskej republike

tak na ochranu našich občanov slúžia vnútroštátne orgány ochrany ľudských a občianskych práv a slobôd, v rámci ktorých má osobitné miesto inštitúcia verejného ochrancu práv a slovenské národné stredisko pre ľudské práva.

Medzinárodnú úpravu ľudských a občianskych práv a slobôd zakotvujú medzinárodné dokumenty, prijaté na pôde OSN a Rady Európy resp. v EÚ.

„Najlepšou ochranou je prevencia!“ ktorú možno uskutočňovať rôznymi formami. Jednou z mála známych foriem je marketing ako taký, a hlavne vybrané marketingové aktivity smerujúce proti potlačaniu ľudských práv.

V tejto súvislosti sa žiada poukázať na skutočnosť, že ľudská bytosť je veľmi zraniteľná a potrebuje ochranu pred zanedbávaním svojvoľou a násilím. Príroda, spoločnosť a štátna moc nielen chránia, ale aj ohrozujú človeka - občana. Kategória ľudských a občianskych práv a slobôd a ich ochrana sa v našich predstavách spája s históriou vývoja ľudskej spoločnosti a štátu, ako aj s doktrínalným poznaním a filozofickými a právnymi názormi.

Ľudia žijúci na začiatku tretieho tisícročia v štátoch s vyspelou právnou kultúrou spravidla nerozlišujú medzi pojmami človek a občan. Napriek tomu spojenie ľudských a občianskych práv a slobôd s ľudskou bytosťou predstavuje jeden z najväčších úspechov ľudského hľadania na ceste od barbarstva k humanizmu a demokracii ako aj k plnej identite človeka a občana toho ktorého štátu.

V záujme zabezpečenia ochrany ľudských a občianskych práv a slobôd v SR nám môže pomôcť i marketingová komunikácia, ktorá bude nasmerovaná do osvetovej práce a vzdelávacej činnosti našich občanov v otázkach poznania ústavných ľudských a občianskych práv a slobôd.

Komunikácia vo všeobecnosti je tou rozhodujúcou oblasťou, pri ktorej dochádza ku komunikačnému prepojeniu subjektov, k výmene informácií. Prenos informácií medzi disponentom a recipientom, resp. odosielateľom a prijímateľom, vyjadruje vždy určitý vzťah komunikačných partnerov. Úroveň a kvalita tohto vzťahu je často rozhodujúca. Správna komunikácia je založená na vhodnom výbere správnych nástrojov, v správnom čase a efektívne ich využití na správnom mieste. Integrovaná marketingová komunikácia je založená na ich optimálnom zosúladiení.

Marketingová komunikácia je špecifický súbor medziľudských a medzi podnikových väzieb, ktorých snahou je využívať osobné a podnikové poznatky v súčinnosti so spoločenskými či trhovými informáciami na uspokojovanie spoločenských ako aj individuálnych potrieb na efektívnejšie plnenie marketingových cieľov. V súčasnom svete sa marketingová komunikácia stáva jedným z najdôležitejších typov komunikácie, nakoľko plní viacero významných spoločenských funkcií. Medzi rozhodujúce funkcie patria:

- sociálna - vytvorený zisk z podnikania zabezpečuje naplnenie spoločenských fondov, ktoré sú využívané na krytie sociálnych služieb ap.,

- psychologická - motivuje jednotlivca ako aj celé tímy k dosahovaniu lepších výsledkov, s cieľom čoraz plnšie uspokojovať svoje potreby ap.,

- ekonomická - špecifikuje prostredníctvom výsledkov finančného ohodnotenia jednotlivých podnikate-

ľov ich kvalitu, zefektívňuje a zintenzivňuje rozvoj ekonomiky a následne aj celej spoločnosti atď.

Uvedené členenie uspokojivo poukazuje na to, že aj v dobe trhového hospodárstva, kde sa všetko kvantifikuje len množstvom peňazí a výkonnosť, marketing začína komunikovať nielen ekonomické produkty - výrobky, služby, značku podniku - ale má snahu aj o riešenie problémov spoločnosti. A práve sociálna a psychologická funkcia marketingovej komunikácie pomáha uspokojovať dôležité potreby, ktoré nie sú predmetom obchodu ako napríklad etické a morálne kódexy, viera, citové väzby, rodinné subjekty, vzťahy, národné povedomie, kultúrne dedičstvo a p.

Celkovú spoločenskú objektívnu realitu tohto sveta nemôžeme považovať za trhovú orientovanú. Na vrchole „pomyslenej pyramídy komunikácie“ sa tkvie spoločenská komunikácia. Jej hlavným cieľom je v prvom rade uspokojovanie celospoločenských potrieb a až následne jednotlivcov. A v tom je hlavný rozdiel v porovnaní s ostatnými dvomi druhmi komunikácie - trhovou a marketingovou. Spoločenská komunikácia rieši tak univerzálne oblasti akými sú kultúra, politika, legislatíva, ekonomika štátu a pod.

Vedomosti občanov Slovenskej republiky v oblasti ľudských a občianskych práv a slobôd sú na nízkej úrovni. Práve preto často dochádza k porušovaniu ľudských a občianskych práv a slobôd a „neznalí“ v tejto oblasti si ani neuvedomujú, že boli hrubo porušené ich základné práva.

A práve tu by mal nastúpiť štát, tretí sektor a ďalšie organizácie, ktoré by mali šíriť osvetu a právnu výchovu v oblasti katalógu ľudských a občianskych práv a slobôd a prostriedkov vnútroštátnej i medzinárodnej ochrany.

V tejto súvislosti treba poukázať na to, že aj v tak striktných oblastiach ako je právo je možné uplatniť marketing resp. načrtnúť prepojenie právnej a marketingovej sféry za účelom vytvorenie marketingovej komunikácie, ktorá by slúžila na zviditeľnenie ľudských a občianskych práv a slobôd a zvýšenie právneho povedomia širokej verejnosti.

Návrhy marketingových aktivít smerujúce k zabezpečovaniu ochrany ľudských a občianskych práv a slobôd:

- vytvorenie bezplatných informačno-poradenských centier v krajských mestách Slovenska (Bratislava, Košice, Banská Bystrica, Nitra, Prešov, Žilina, Trnava, Trenčín);
- administratívnych budovách verejnej správy, v úradoch umiestniť stojany a nástienky s letákmi, informačnými bulletinmi, brožúrami, katalógmi o ľudských a občianskych právach a slobodách;

- exteriérové reklamné prostriedky - billboardy, chodiace reklamné nosiče, reklamné plochy na budovách ...

- organizovanie konferencií s medzinárodnou účasťou (najmä VŠ - právnické fakulty);

- rozhovory v TV s pozvanými hosťami - odborníkmi v danej problematike (najmä verejnoprávna STV a spravodajská TA3);

- rozhovory v Rádiu s pozvanými hosťami - odborníkmi v danej problematike (najmä Slovenský rozhlas);

- inzercia, odborné články na pokračo-

vane v dennej tlači s uvádzaním konkrétnych prípadov z praxe a spôsoby ich riešenia - cieľ - osvetu;

- súčasť kampaní politických strán a hnutí - ich volebné programy;

- účasť na veľtrhoch a výstavách - informačné stánky;

- spoločensko-kultúrne podujatia, výročné podujatia - organizovanie akcií pri príležitosti vstupu SR do niektorých medzinárodných štruktúr;

- reklamné predmety propagujúce orgány ochrany práva alebo vystihujúce konkrétne práva;

- vedomostné súťaže - otázky z oblasti ľudských práv

- hry, skladačky napr. puzzle s motívom + sloganom symbolizujúcim porušenie ľudského práva;

- osvetu v oblasti školstva:

- základné školy v rámci občianskej výchovy (detské práva - týranie deti)

- stredné školy v rámci právnej náuky, náuky o spoločnosti

- internet - dôležitý zdroj informácií (tlačivá, vzory formulárov pre podanie žiadosti, podnetov na vnútroštátne i medzinárodné inštitúty ochrany ľudských práv;

- šoty v TV, kde vystupujú známe tváre (herci, športovci) - vyzývajú ľudí k aktivitám a odvahe pri obhajovaní vlastných osobných práv;

- informácie - aké výhody prináša znalosť v oblasti katalógu ľudských práv a prostriedkov ich ochrany;

- anonymné zverejňovanie konkrétnych prípadov občanov, ktorým bola spôsobená ujma na ich subjektívnych právach a ich úspechy pri domáhaní sa svojich práv, prostriedky, ktoré pri uplatňovaní práva použili (formou TV a rozhlasových relácií, článkov v tlači);

- anketa, dotazník - zdroj informácií pre zistenie objektívnej reality právnej výchovy občanov;
- vernisáž obrazov, výstava fotografií s tematikou symbolizujúcou porušovanie ľudských práv;

- krátke textové správy (sms) mobilných operátorov so sloganom napr. „Nenechajte si súpať na svoje práva!“

- firmy, ktoré propagujú a poukazujú na ľudské práva a ich ochranu napr. diskriminácia na základe rasy

Proces plnšieho uplatňovania ľudských a občianskych práv a slobôd je súčasťou zložitého procesu humanizácie človeka, občana a ľudskej spoločnosti vôbec. V súčasnosti sú ľudské a občianske práva a slobody, stredobodom vnútroštátnej i medzinárodnej politiky štátov. Zápas o ich uplatňovanie sleduje svetová verejnosť, medzinárodné inštitúcie aj vlády a mimovládne organizácie. Ľudské práva by mala reprezentovať každá politická štátna moc.

Proces plnšieho uplatňovania ľudských a občianskych práv a slobôd je súčasťou zložitého procesu humanizácie človeka, občana a ľudskej spoločnosti vôbec. V súčasnosti sú ľudské a občianske práva a slobody, stredobodom vnútroštátnej i medzinárodnej politiky štátov. Zápas o ich uplatňovanie sleduje svetová verejnosť, medzinárodné inštitúcie aj vlády a mimovládne organizácie. Ľudské práva by mala reprezentovať každá politická štátna moc.

Proces plnšieho uplatňovania ľudských a občianskych práv a slobôd je súčasťou zložitého procesu humanizácie človeka, občana a ľudskej spoločnosti vôbec. V súčasnosti sú ľudské a občianske práva a slobody, stredobodom vnútroštátnej i medzinárodnej politiky štátov. Zápas o ich uplatňovanie sleduje svetová verejnosť, medzinárodné inštitúcie aj vlády a mimovládne organizácie. Ľudské práva by mala reprezentovať každá politická štátna moc.

Proces plnšieho uplatňovania ľudských a občianskych práv a slobôd je súčasťou zložitého procesu humanizácie človeka, občana a ľudskej spoločnosti vôbec. V súčasnosti sú ľudské a občianske práva a slobody, stredobodom vnútroštátnej i medzinárodnej politiky štátov. Zápas o ich uplatňovanie sleduje svetová verejnosť, medzinárodné inštitúcie aj vlády a mimovládne organizácie. Ľudské práva by mala reprezentovať každá politická štátna moc.

Proces plnšieho uplatňovania ľudských a občianskych práv a slobôd je súčasťou zložitého procesu humanizácie človeka, občana a ľudskej spoločnosti vôbec. V súčasnosti sú ľudské a občianske práva a slobody, stredobodom vnútroštátnej i medzinárodnej politiky štátov. Zápas o ich uplatňovanie sleduje svetová verejnosť, medzinárodné inštitúcie aj vlády a mimovládne organizácie. Ľudské práva by mala reprezentovať každá politická štátna moc.

ochrany ľudských práv dokazuje stále rastúci počet individuálnych sťažností, vyšetrovaní, vojnové a sociálne konflikty a podobne. Pritom treba poukázať na skutočnosť, že vízia vývoja tohto inštitútu je optimistická. Predpokladám, že práva a slobody sa budú kvantitatívne a kvalitatívne rozširovať a zdokonaľovať.

Možno konštatovať, že v SR je vytvorených množstvo inštitúcií, organizácií, procedúr, na zabezpečenie ochrany ľudských a občianskych práv a slobôd, či už na univerzálnej alebo regionálnej úrovni. Napriek tomu sme denne svedkami masového a hrubého porušovania ľudských práv mnohých štátov a v niektorých prípadoch i v SR. Konanie alebo nečinnosť štátnej moci na vnútroštátnej aj medzinárodnej úrovni zostáva stále zložitým problémom realizácie ľudských a občianskych práv a slobôd.

Prepojenie medzinárodných a vnútroštátnych mechanizmov ochrany ľudských práva by malo byť premietnuté v zakotvení priority medzinárodnej úpravy vo vnútroštátnych právnych systémoch vrátane SR. Medzinárodné normy o ochrane ľudských a občianskych práv a slobôd sú platným imperatívom a hranicami pre správanie sa štátov voči osobám podliehajúcim ich jurisdikcii. Stratégia ochrany ľudských práv v 21. storočí, je preto charakterizovaná a formulovaná ako koncepcia globálneho prístupu k ľudským a občianskym právam a slobodám, ktorej základom je univerzalita, nedeliteľnosť a solidarita. Ani jedna zo spomínaných inštitúcií nie je schopná zabezpečovať ochranu ľudských a občianskych práv a slobôd jednotlivca samostatne, bez akejkoľvek spolupráce a súčinnosti s ostatnými. Optimálne podmienky účinnej ochrany v tejto oblasti je možné dosiahnuť len ich vzájomnou spolupracou a prepojenosťou.

Tento systém orgánov od ich vytvorenia až po terajšiu podobu prešiel určitými zmenami, vďaka čomu ich efektívnosť rastie. Ani dnes nemôžeme povedať, že vytvorený systém je úplne dokonalý a určite sa môžu jeho chyby v budúcnosti prejavovať. Súčasný systém má veľké možnosti, ako zabezpečiť rešpektovanie a dodržiavanie ľudských a občianskych práv a slobôd. Aby sa možnosti mohli aj naplno uplatniť, je potrebné predovšetkým zabezpečiť dostatočnú informovanosť obyvateľstva, jeho vzdelávanie o platných ústavnoprávných úpravách zaoberajúcich sa ochranou ľudských a občianskych práv a slobôd ako aj prístup k medzinárodným dokumentom a to je možné dosiahnuť iba aplikovaním efektívnej marketingovej komunikácie na masu obyvateľstva v SR. Nedostatočná informovanosť v uvedených oblastiach spôsobila, že na základe Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd bolo doteraz podaných viac ako tisíc sťažností proti Slovenskej republike, značná časť z nich však nespĺňa základné podmienky - náležitosti na podanie.

Na záver nášho článku možno konštatovať, že jeho cieľom je vzbudiť záujem o danú problematiku, priniesť určité podnety a úvahy o zlepšení ochrany ľudských a občianskych práv a slobôd a to aj vďaka realizácii marketingovej komunikácie v oblasti ľudských a občianskych práv a slobôd, a to najmä do realizácii tretieho sektora, ale i do škôl všetkých stupňov vrátane vysokých, a tak pomôcť vzdelávať najmä našu mládež, ale aj občanov o potrebe poznať a vedieť aké majú občania ľudské a občianske práva a slobody, čo by mohlo predchádzať ich porušovaniu. Slovenská republika a jej štátny mechanizmus - štátne a samosprávne orgány ako aj inštitúcie tretieho sektora vytvárajú spoločensko-politické a ústavnoprávne predpoklady a podmienky pre ochranu a dodržiavanie ľudských a občianskych práv a slobôd a tak prispievajú k budovaniu demokratického a právneho štátu.